

Memoria

PROGRAMA DE DESENVOLUPAMENT PERSONAL I PROFESSIONAL PER
ALUMNES DE SEGON CICLE DE L'ESO AMB DIFICULTATS

Vicent Lluís, Pascual i Ferris
DNI 40012553M

Índex

<u>Agraïments:</u>	3
<u>1.- Introducció:</u>	4
<u>Títol del treball</u>	4
<u>1.1.- Antecedents del tema objecte del treball</u>	4
<u>Objectiu general:</u>	4
<u>Objectius específics:</u>	4
<u>Presentació del tema</u>	5
<u>Explicació del treball previ</u>	6
<u>1.2.- Explicació del tema</u>	15
<u>1.3.- Objectius que es pretenen assolir</u>	17
<u>1.4.- Hipòtesis inicial de treball. Marc teòric</u>	17
<u>2.- Treball dut a terme</u>	24
<u>2.1.- Disseny del pla de treball:</u>	24
<u>2.2.- Metodologia emprada</u>	38
<u>2.3.- Descripció dels recursos utilitzats</u>	38
<u>3.- Resultats obtinguts</u>	41
<u>Intervenció a l'IES Menéndez y Pelayo</u>	42
<u>Avaluació de la intervenció:</u>	44
<u>Possibilitats de millora</u>	52
<u>Valoració de l'assistència al desenvolupament de l'experiència per part de l'observadora externa:</u>	53
<u>Activitats que es varen incloure en altres àmbits del centre</u>	57
<u>Intervenció a l'IES Pedraforca d'Hospitalet del Llobregat:</u>	59
<u>Elaboració d'un pla d'acció tutorial</u>	60
<u>Elaborar un projecte pel tractament de la diversitat: "L'hort escolar"</u>	65
<u>Elaborar un pla general per transformar el centre: elaboració d'un pla estratègic.</u>	67
<u>Intervenció a l'IES Maria Rubies de Lleida</u>	73
<u>4.- Estudis i/o cursos realitzats:</u>	73
<u>4.1.- Continguts</u>	73
<u>4.2.- Resultats i utilitat</u>	74
<u>5.- Conclusions: Sugeriments, conseqüències, aplicacions i valoracions del treball o estudis, tant des del punt de vista de la matèria objecte del treball de llicència com des de la pràctica docent en els centres d'ensenyament.</u>	76
<u>6.- Relació dels materials continguts en els annexos.</u>	77
<u>7.- Bibliografia.</u>	78

Agraïments:

Àlias, Alejandra. Directora de l'IES Pedraforca
Álvarez, Manuel. Professor de l'UB.
Bisquerra, Rafael. Professor de l'UB.
Borrell, Núria. Professora de l'UB
Chicharro, Tomàs. Tècnic de CCOO
Continente, Rosa. Coordinadora Pedagògica de l'IES Pedraforca
Gimeno, Isabel. Coordinadora Pedagògica de l'IES Menéndez y Pelayo
Illa, Jordi. Coordinador d'ESO de l'IES Maria Rubies
Laffitte, Rosa. Professora de l'UB
Mengual, Teresa. Coordinadora d'ESO de l'IES Pedraforca
Pérez, Núria. Professora de l'UB
Puig, Josep. Departament d'Ensenyament
Serrado, Lluís. Director de l'IES Menéndez y Pelayo
I alumnes que voluntàriament varen participar en l'experiència.

A les següents entitats:

ACAB (Associació Catalana anorèxia i bulímia)
Ajuntament de l'Hospitalet.
Associació Catalana per l'Estudi de dislèxia
Barcelona Activa: Pla jove.
CCOO (Comissions Obreres)
CPR de Sarria.
EROPS. (Grup de recerca d'orientació psicopedagògica social)
GROP. (Grup de recerca d'orientació psipedagògica)
ICE de l'UPC.
Instituto de la Mujer: Ministerio de Asuntos Sociales.
MIDE de la Facultat de Pedagogia de l'UB.
Programa de Salut a l'Escola: Departament d'Ensenyament.
Serveis d'Audiovisuals del Departament d'Ensenyament.
Serveis Socials de Sant Gervasi.

1.- Introducció

Títol del treball

PROGRAMA DE DESENVOLUPAMENT PERSONAL I PROFESSIONAL PER ALUMNES DE SEGON CICLE DE L'ESO AMB DIFICULTATS

1.1.- Antecedents del tema objecte del treball

Els antecedents d'aquest treball es trova en una programació que es va fer en l'IES Joan Fuster el curs 1998/99.

Aquest pre-programa constia en:

Objectiu general

Dissenyar un programa de desenvolupament Personal i Professional per alumnes de segon cicle de l'ESO amb dificultats.

Objectius específics

Preparació d'un qüestionari "ad hoc" per determinar quins són els alumnes de segon cicle d'ESO amb dificultats.

Anàlisi de necessitats dels alumnes de segon cicle de l'ESO amb dificultats.

Elaboració d'un programa d'intervenció pel alumnes de segon d'ESO amb dificultats.

Implementació del programa de desenvolupament Personal i Professional.

Avaluació de la implementació.

Avaluació del procés.

Avaluació del programa.

Avaluació de l'impacte del programa.

Presentació del tema

Es tracta d'elaborar, experimentar i validar , una línia de crèdits variables, que en el seu conjunt formen un programa, adreçats a alumnes de quart d'ESO que presentin dificultats degudes a mancances de varis tipus, com:

- Gestió de la informació.
- Afectius
- Motivació.
- Autoestima.
- Competències socials
- Desconeixement de les possibilitats del seu entorn.
- Baix rendiment acadèmic.
- Mancances emocionals.

Dèficits que, amb facilitat, poden portar a l'alumne a una situació de risc, més encara, molts d'aquests alumnes podem considerar-los en una situació de pre-risc.

Creiem que el sistema educatiu i el centre educatiu ha de trobar una sortida per aquests alumnes, sortida que ha de ser socialment digna i no discriminatòria respecte el grup classe.

Els Objectius finals d'etapa (Decret 96/1992, de 28 d'abril) són suficientment amplis per concebre una proposta curricular, integrada en la vida del centre, per resoldre molts problemes que són qualificats de conductuals i no són tal.

En les experiències pilot prèvies a aquest programa, han estat tractats temes relacionats amb els següents Objectius terminals:

- Formar-se una imatge ajustada d'ell mateix, de les pròpies característiques i possibilitats, per desenvolupar un nivell d'autoestima que permeti encarrilar d'una forma autònoma i equilibrada la pròpia activitat; valorar l'esforç i la superació de les dificultats, i contribuir al benestar personal i col·lectiu.
- Relacionar-se amb altres persones i participar en activitats de grup, adoptant actituds de flexibilitat, solidaritat, interès i tolerància, per superar inhibicions i prejudicis i rebutjar tot tipus de discriminacions degudes a l'edat, a la raça, al sexe i a diferències de caràcter físic, psíquic, social i altres característiques personals.
- Analitzar els mecanismes i valors que regeixen el funcionament de les societats, d'una manera especial els relatius als seus drets i deures com a ciutadà dins els àmbits socials més immediats al centre educatiu, la població, la comarca i la nació, que li permetin d'elaborar judicis i criteris personals, i actuar amb autonomia i iniciativa en la vida activa i adulta.

- Obtenir, seleccionar, tractar i comunicar informació utilitzant les fonts en què habitualment es troba disponible, i les metodologies i els instruments tecnològics apropiats, procedint de forma organitzada, autònoma i crítica.

- Comprendre l'aplicació, en l'àmbit professional, dels coneixements adquirits com a preparació i orientació de la futura integració al món laboral.

Aquest programa desenvolupat des de la franja dels variables, no separa als alumnes del seu grup classe, orienta a l'alumne cap a un procés maduratiu que ha conduir-lo a ensenyaments superiors (Batxillerat) o bé a ensenyaments professionalitzadors, segons siguin les seves aptituds, evitant repeticions de curs estèrils per l'alumne.

En principi no està pensat com un programa adreçat a una UAC, tanmateix, hi ha activitats que poden ser utilitzades en una UAC, tampoc per alumnes amb greus problemes de desenvolupament.

Explicació del treball previ

ANTECEDENTS (Experiència pilot)

L'experiència pilot neix en desembre de 1997, per dos motius:

A) Les idees extretes de les jornades de presentació i avaluació del projecte FITA ¹ i el projecte ICARO² dins l'iniciativa YOUTHSTART del Fons Social Europeu (Barcelona 10 i 11 de desembre de 1997)

B)La necessitat de fer efectiu el dret a l'educació d'un grup d'alumnes de quart d'ESO, matriculats durant el curs 1997/98 a l'IES Joan Fuster de Barcelona.

Es va preveure una intervenció, fonamentada en l'orientació per la carrera, d'una durada de dos trimestres, o el que és equivalent, dos crèdits.

En el disseny, inicial del programa, es varen tenir en compte els següents factors ó dimensions:

- Coneixement de si mateix.

---

¹ "Formació i Transició a la vida Activa" Organitza: Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. **Direcció General de Promoció Educativa**. Servei de Programes Escola-Treball.

² "Iniciativa Comunitària in Alternanza scuola lavoro per il Recupero e l'Occupazione". Organitza: **Casa di Carità, Arti e Mestieri**. Torí. Regió Piemont.

- Les relacions de l'individu amb el grup classe.
- Les relacions de l'individu amb el centre i amb la societat.
- Coneixement de professions.
- Funcionament dels centres de formació de professions

EL GRUP RECEPTOR DE L'EXPERIÈNCIA PILOT VA SER

Alumnes que presentaven el següent perfil:

- Alumnes amb problemes conductuals (qualificats d'aquesta forma pel claustre de professors).
- Alumnes que possiblement, si segueixen un currículum "estandar" no assolirien la Acreditació en secundària.
- Alumnes que rebutgen l'escola (Que estan en l'escola perquè ho diu la llei, comenten ells)

D'una forma global, els alumnes receptors de la experiència pilot van ser el tipus d'alumne que Caivano. (*El fracaso escolar*. El Periodico 18/7/98) anomena com d'objectors escolars i que defineix com: " *Són eixos nombrosos alumnes que declaren obertament el seu rebuig a l'escolarització però que no tenen més remei que anar a classe.*"³

No va estar adreçat a alumnes que pressentissin algun tipus de psicosis, algun grau d'autisme (*la integració d'aquests tipus d'alumnes és molt difícil i requereix la intervenció de professionals especialitzats* Garanto. 1990) o alumnes amb síndrome de Dow.

Esquemàticament , el perfil d'alumne que es va considerar potencial receptors de la nostra intervenció va ser:

³ Cal fer que l'alumne canvi l'expressió "no tinc més remei" per "l'escola es capaç d'oferir-me quelcom interessant."

PROBLEMA CONDUCTUAL

Es va, també, considerar que l'escola no estava formada exclusivament per aquests tipus d'alumnat, hi ha un altre tipus d'alumne, que no presenta dèficits greus, però als quals també caldrà adreçar-los programes d'orientació personal, professional i acadèmica. Per aquest últim tipus d'alumnes, la intervenció, es va considerar que es podia dur des del currículum, aprofitant les programacions dels temes transversals i des del crèdit de tutoria.

Cal remarcar que en l'experiència pilot que nosaltres vàrem desenvolupar es va fer des de dins del centre, no era discriminatòria i no implicava desfer el grup classe (el grup d'iguals) al que pertany l'alumne/a.⁴

RESULTATS D'UNA PRIMERA INTERVENCIÓ

En l'avaluació d'aquesta experiència pilot hem utilitzat diferents instruments i tècniques:

A) Un pre-test. Aquest instrument ha estat creat per nosaltres seguint les indicacions d' ASCA/NOICC (s.f) *Get a Life: Your Personal Planning Porta folio for Career Development*. Alexandria, V.A., American School Counselor Association. i Rodríguez Espinal, (1997) *El portafolios: ¿ Modelo de evaluación o simple historial del alumno?* III Jornadas Andaluzas de Orientación.

En aquest instrument es va pretendre fer una avaluació inicial de l'alumne respecte als següents aspectes:

- Coneixement de si mateix.
- Coneixement de la carrera.
- Tasques que ha realitzat per explorar la carrera.
- Grau de cristallització de l'opció personal.

Aquest instrument, en l'experiència pilot, no ha estat validat, en la investigació cal fer-ho, creiem, des dos punts de vista:

- a) Del "feedback" que s'estableixi entre els diferents grups de treball dels diferents centres on s'implementi el projecte.
- b) De les opinions i aportacions dels diferents jutges (experts) que s'estableixin a l'efecte.

---

⁴ Hi ha professionals de l'ensenyament que creuen que els cursos de Garantia Social s'haurien d'impartir en els Centres de Secundària, amb l'objecte que els alumnes no perdessin el referent del grup classe.

Aquests instrument d'avaluació, en aquesta experiència pilot, s'ha empleat com a pre-test i com a post-test, amb l'objecte de detectar els possibles efectes de la intervenció. En alguns casos no ha estat possible el detectar els canvis en aquest instrument, incidència que hem tingut que resoldre amb altres sistemes. Això, el no poder detectar els canvis, ha estat una conseqüència de qüestions organitzatives del centre (variable que s'haurà de tenir present en el moment d'implementar el programa)⁵.

Les conclusions que hem tret són:

Hem detectat, llacunes de llenguatge per part dels alumnes.

Al comparar el pre-test amb el post-test detectem un avanç significatiu amb una cristal·lització de varies preferències, passant de situacions d'indefinició a situacions on hi ha una cristal·lització d'uns dels següents tipus:

- a) Buscar una sortida mitjançant els cursos de Garantia Social.
- b) Repetir quart per tal de poder fer cicles formatius de grau mig.
- c) Aprovar i continuar estudiant per fer cicles formatius de grau superior.
- e) Aprovar, continuar estudiant i intentar anar a la Universitat.

Creiem que aquest document, fins i tot no haver estat validat, a complert en part, la finalitat per la qual va estar concebut, al detectar els canvis, atribuïbles en principi, a l'experiència pilot.

Els efectes que hem detectat són:

- a) Hi ha un canvi d'actitud.
- b) Hi ha un canvi en la forma de vestir o de comportar-se (Skinheads, newways, punkies, raperos, maquineros, ...), evolucionant a una situació on la imatge adquireix importància, "tenen cura la seva imatge".
- c) Hi ha una notable millora (més que l'esperada però menys que la desitjable) en les diverses matèries curriculars
- d) Aquests alumnes fan en aquesta classe coses que es neguen (ho es troben bloquejats per fer-ho ?) a fer en altres classes: sortir voluntaris a la pissarra (quasi tothom vol sortir) llegir en veu alta per a la resta de la classe (Un d'aquests alumnes havia estat diagnosticat pel professor de llengua com que no sabia llegir).

---

⁵ Això està inclòs, ja , en el programa d'intervenció, en l'apartat dels consells al claustre.

B) Es va utilitzar l'IPP, "Inventarió de Intereses y Preferencias Profesionales" de M.V. de la Cruz.

En aquesta prova va sorgir de nou el problema del domini del llenguatge, fet que ha donat lloc a que molts dels resultats han tingut que estar invalidats, circumstància esta que de nou ens fa veure la importància que té iniciar aquest programa amb activitats per tal d'assolir un mínim vocabulari.

De les proves que han pogut ser avaluades, solament en dos casos, hi ha una coincidència entre les actituds i les preferències.

Degut a les mancances inicials amb el llenguatge no hem tret tot el rendiment que caldria haver esperat d'aquesta prova.

C) AFA Autoconcepto (Forma A). Musitu, G.

Aquesta prova mesura quatre dimensions del constructe del autoconcepte:

- Acadèmica.
- Social.
- Emocional.
- Familiar.

En aquesta prova el factor "acadèmic" és avaluat molt positivament per tothom excepte per dos alumnes.

Respecte a la resta d'alumnes no hi ha un bon grau de relació entre els resultats acadèmics i el resultat del test, la discrepància pot ser deguda a una possible falta de sinceritat (Les "mentires vitals" segons Goleman)

Respecte a la dimensió "Social" tothom treu puntuacions molt altes (Molt alt), això es correspon amb la realitat, tots tenen molta facilitat per establir relacions amb els seus iguals. Aquest fet, creiem, el podem interpretar de dues formes:

- a) Són alumnes que fan molta vida al carrer, circumstància que els predisposa a establir contactes en molt gent d'una forma fàcil.
- b) Dins del centre i degut a la seva actitud dins la classe, són trets de classe molts cops, provoquen reaccions de solidaritat vers ells per part dels seus companys/es, fenomen que es veu potenciat per les actituds, intransigents, d'algun professor/a.

Aquest fet cal tenir-lo present en el moment de dissenyar el programa d'intervenció.

En quan a la dimensió "Emocional", tothom treu resultats baixos, entre baix i mig, això podria explicar-se per alguns comentaris fets per aquests alumnes, comentaris en els quals manifesten sentir-se discriminats (en el nostre cas seria autodiscriminats, ja que venen al crèdit voluntàriament) respecte a la resta d'alumnes del centre.

Per resoldre aquesta situació, la plantejada per la baixa puntuació en la dimensió emocional, en classe vàrem dedicar, varies estones de temps, en dies diferents, a parlar d'aquest tema (apart de les converses que individualment havien tingut amb ells) amb l'objecte de buscar arguments per demostrar que era una situació que no tenia cap fonament. En aquest sentit varen sorgir alguns acords:

a) D'aquesta classe no es podia excloure a ningú alumne/a. Mai va ser necessària fer-ho.

b) En classe no estaven permesos i eren molt mal vistos els comentaris pejoratius d'un membre de la comunitat respecte als altres membres.

c) Varen llençar l'idea de fer una revista d'orientació, per tal de comunicar a la resta d'alumnes del centre, el que ells estaven aprenen, idea que es va espatllar al ser inhabilitat, pel consell escolar del centre, el principal impulsor d'ella.⁶

Situacions, com l'ultima que hem esmentat, mereixen ser reflexionades pel claustre de professors i això caldrà tenir-ho present en el moment de fer la implementació del programa.

També, s'ha pogut concloure de l'experiència pilot, la necessitat d'introduir activitats per tractar la dimensió emocional.

Respecte al factor "familiar" va succeir quelcom semblant al que passa en els factors "social" i "acadèmic" , factor que es avaluat "bé" per l'alumnat. Aquest fet entra en contradicció amb una realitat que es detecta al parlar amb ells (individualment) o amb les famílies (també individualment), converses de les que es pot deduir que estem davant d'una situació familiar molt dura (més d'un 60% de les famílies són desestructurades), situacions que s'agreugen, en alguns casos, quan el pare o la mare (biològica) ha refet la convivència amb una altra persona que no es del grat dels fills/es de la primera parella, això es pot explicar segons Goleman, (1997) com "Mentires vitals" o com senya-la Lawrence (1997) "Viure amb la negació".

---

⁶ El Consell Escolar del centre va prendre la determinació de la no assistència d'aquest alumne a cap classe.

D) Primera entrevista (de fet no va ser la primera ja que se'n va fer una prèvia a l'inici del programa). Es tracta d'una entrevista semiestructurada.

En aquesta entrevista es varen recollir les següents dades:

- Dades personals
- Que fa fora del centre i amb qui.
- Ell i el centre: que fa en el Centre?
- La seva visió de l'experiència pilot. Es va intentar fer un feedback per tal d'introduir, dins de les limitacions naturals de qualsevol experiència pilot que s'està iniciant, les modificacions escaients.
- Les seves ocupacions.
- Inici d'una autoreflexió sobre el món laboral.
- Autoreflexió sobre la seva persona.

Respecte al buidat d'aquesta entrevista hem de recalcar el següent:

- Necessitats d'informació sobre el com s'aprèn una professió.
- Tothom diu que té facilitat per fer amics.
- El millor crèdit es el Món Laboral (el nostre programa pilot) ja que "ens ha premés decidir-nos sobre el futur professional" (diuen ells).
- Tothom es veu, a si mateix, bé.⁷
- Els preocupa el futur.
- Dins del crèdit caldria parlar més de professions concretes.
- Volen informació de com poder aprendre una professió.

Aquí ixen dos qüestions que hem de tenir en conte:

- Informació sobre professions
- La forma d'assolir les competències necessàries per desenvolupar la professió escollida.

---

⁷ Des del punt de vista de les relacions amb els seus companys/es. També es manifesten autocrítics a si mateix i en aquest sentit un alumne diu: soc vago, tímid, impulsiu, esvalotat, optimista, sincer, callat.

Informació per a l'ocupació.

Del resultat d'aquesta activitat deduïm que hi ha que inclou sessions de:

- Descripcions de professions
- Completar, mitjançant exemples, el ventall d'aptituds per desenvolupar professions.
- Completar el nombre de les sessions dedicades a l'Educació Emocional.

E) Segona entrevista o entrevista de seguiment.

També es tracta d'una entrevista semiestructurada que va constar dels següents punts:

- Anàlisi/seguiment del curs.
- Anàlisi/seguiment del programa.
- Coneixement de l'itinerari formatiu de l'alumne.
- Proposta d'activitats sobre marketing ocupacional.

Respecte al buidat d'aquesta entrevista hem de recalcar el següent:

- Manifesten satisfacció pels resultats de les notes (Quasi tothom ha millorat més o menys).
- Es fan autoavaluacions del crèdit (Resulten bastant acurades i coincidents amb les reals)
- Manifesten que ja comencen a conèixer l'itinerari formatiu.
- Alguns alumnes que volien deixar d'estudiar han canviat la forma de pensar, fins i tot, si es necessari, repetir curs.

F) Autoavaluació de l'alumne

Se'ls fa fer als alumnes una planificació personal de la seva vida, planificació on surten diversos conceptes tractats al llarg del curs:

- Autoconeixement.

- Coneixement del nom del treball.
- Valoració de la Informació rebuda sobre la carrera.
- Connexió del seu autoconcepte amb el nom laboral.
- Exploració de la carrera.
- Possibles carreres.
- Factors clau per decidir la carrera.
- Programació de la carrera.
- Formació.
- Factors que el fan decidir un tipus de formació i no una altra.
- Habilitats per sol·licitar un treball.
- Habilitats per treballar.

Respecte a les idees/conclusions que podem observar d'aquesta autoavaluació tenim:

- Elaboren un esquema professionalitzador.
- Detecten fons d'informació.
- Defineixen els estudis que volen fer (segons les seves capacitats)
- Concreten la formació que han de tenir i que han de mantenir durant la seva vida professional.
- Clarifiquen entre diverses opcions quina es aquella que més els agrada.
- Assumeixen quines són les habilitats bàsiques per treballar i per mantenir un lloc de treball⁸
- Comprenen la importància que té el treballar en allò que a un li agrada.

Com a conclusió, d'aquestes diferents avaluacions, fetes al llarg de l'experiència pilot podem deduir:

- a) L'experiència a produït l'efecte desitjat.

---

⁸ Ser bona persona, bona presència, servir per fer d'una cosa, formació, ... són d'entre altres coses el que diuen ells.

b) Hi ha unes deficiències que cal resoldre:

- Introducció d'activitats sobre Educació Emocional.
- Introducció d'activitats sobre coneixement de les professions:
  - Formació per assolir una professió
  - Coneixement de les aptituds associades a diferents professions.
  - Activitats metodològiques que resolguin les deficiències de la comprensió de les llengües.

Amb l'anàlisi de les dades abans esmentades, es va crear en l'estiu de 1998 sota el títol " El món Laboral", un pre-programa que presentem en l'annex.

La segona experiència, la portada a cap durant el curs 1998/99, en l'IES Joan Fuster per el Sr. Jordi Illa.

1.2.- Explicació del tema

Al fer-se obligatori l'ensenyament fins als 16 anys succeeix que un elevat percentatge d'alumnes que abans podia triar, als 14 anys, entre dues alternatives, el BUP (es requeria haver assolit els objectius d'EGB i haver estat acreditat mitjançant el graduat escolar) o bé la FP (es requeria haver estat escolaritzat i estar acreditat mitjançant el corresponent certificat d'escolaritat) , ha de romandre en l'escola fins els 16 anys i "OBLIGATÒRIAMENT", essent aquesta l'única via que se'ls ofereix, actualment, als adolescents, fins els 16 anys, amb totes les conseqüències positives que d'això se'n poden derivar, a part d'un increment del nivell cultural de la societat, es crea una nova situació en els centres educatius :

- A) Els alumnes entren abans en el centre (12 anys)
- B) Els alumnes surten del centre, OBLIGATÒRIAMENT, més tard, 16 anys com més aviat, però la LOGSE ens diu que aquesta etapa pot prolongar-se fins els 18 anys.!
- C) En aquest període de temps, 12-16 anys tenen canvis molt importants en vida dels adolescents, la metarquia en les noies, la reafirmació de l'identitat en els nois : es produeixen els primer enamoraments. En el pla de l'ambient on viuen entren en contacte en l'entorn: se'ls ofereixen substàncies nocives per consumir-les (tabac, alcohol, haixix, cannabis,...) . En el cas de l'alcohol des dels 14 anys (20%) fins els 18 anys (34%) (Repetto i Senra 1997)
- D) S'ha accentuen, afloren, els factors afectius relacionats amb el seu entorn familiar: Falta de comunicació entre els pares i d'aquests

vers els fills, desestructuracions familiars traumàtiques, fills no desitjats, ...

L'adolescent amb manca de motivació, per les tasques considerades "normals" dins l'àmbit escolar, reacciona manifestant un rebuig al sistema educatiu que s'anomena "estar out", i apareixen els problemes conductuals dins l'escola, problemes que ens duent, almenys aparentment, a un enrareïment del clima del centre, produint una ruptura de la pau ,estandarditzada ,que fins ara presidia la vida escolar.

La vida escolar, en esta nova situació, es converteix en més dinàmica, més canviant, on el clima escolar esdevé, també, molt inestable per al docent, que perd el seu marc de referència, i entra en una situació de desànim i escepticisme, però també el discent nota la nova situació creada en el centre, ja sigui per comparacions amb l'antic sistema , per comentaris que sent o bé per, a vegades desafortunats, comentaris del mitjans de comunicació.

Creiem que podem contribuir a clarificar el panorama dels centres i fer creure , tant als professionals de l'ensenyament com als propis alumnes, que els seus esforços poden contribuir de forma positiva a millorar el clima dels centres, afavorir els processos d'ensenyament/aprenentatge que indefugiblement ens duren a augmentar el nivell cultural de la nostra societat tot posant en practica l'idea expressada per Goleman(1997): *"Els canvis més febles d'ànim poden arribar a modificar els nostres pensaments"*

Dins d'aquesta situació fa difícil, als professionals de l'ensenyament, desenvolupar les seves tasques, estandarditzades, que fan que l'escola pugui assolir la seva funció social, funció que es fonamenta (Pelletier , Noiseur i Pomerlau 1983) en tres àmbits:

- A) El saber
- B) El saber-fer
- C) El saber-estar

Tres àmbits que consisteixen, fonamental, en :

- A) Dominar el vocabulari fins la utilització correcta d'ell.
- B) Utilitzar correctament les operacions matemàtiques fonamentals.
- C) Planificar i desenvolupar qualsevol treball
- D) Adquirir una autoestima elevada , una responsabilitat en les seves accions, una ampla autonomia i les habilitats socials escaients per viure en societat.
- E) Coneixement i utilització de les fons d'informació que hi ha al nostre abast

Àmbits que queden englobats amb els elements bàsics del segon nivell de concreció (Coll,1989), que són:

- A) Fets, conceptes i principis.
- B) Procediments.
- C) Valors, normes i actituds

El Disseny Curricular base ens defineix les capacitats que ha d'adquirir un alumne en acabar l'etapa (Decret 96/1992, de 28 d'abril, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria) però tenint en compte que el Disseny Curricular, definit en el Decret 96/1992, reflecteix una concepció constructivista de l'aprenentatge escolar, seguin l'idea de Coll, que desenvolupa en el *Marc Curricular per a l'Ensenyament Obligatori*, "*la individualització de l'ensenyament consisteix fonamentalment a ajustar l'ajut pedagògic a les característiques i necessitats educatives dels alumnes*", idea que ens permet fer Dissenys Curriculars, agafant com referència els objectius finals d'etapa, adaptats a les necessitats i ritmes d'aprenentatge dels diferents alumnes, en conclusió, ens obre la possibilitat d'atendre a alumnes amb dificultats, sigui la que sigui la raó d'aquesta circumstància.

Aquest tipus d'alumnes, diferents de l'alumne considerat com estandar per l'antic sistema educatiu, que presenten un seguit de mancances de tipus acadèmic, emocional, social i familiar, requereixen un tipus d'intervenció compensatori i d'orientació (personal, acadèmica i professional) especial.

Amb l'objecte d'elaborar el programa d'intervenció es farà una anàlisi de necessitats previ. Amb les dades de l'anàlisi de necessitats, s'elaborarà un qüestionari "ad hoc" per tal de determinar el perfil de l'alumnat receptor del programa.

1.3.- Objectius que es pretenen assolir

Elaboració d'un programa d'intervenció adreçat a alumnes dels últims cursos de secundària.

Reduir el fracàs escolar.

Reconduir les crisis pròpies i típiques de l'adolescència.

Formar persones amb un ampli ventall d'expectatives.

1.4.- Hipòtesis inicial de treball. Marc teòric

Tot el programa esta fomanentat en els aspectectes que considerarem més adients, segons la situació plantejada, de les següents teories.

A) Teories del desenvolupament "personal"

Centren l'atenció en la seqüència del desenvolupament biològic, social, cognitiu, moral, afectiu i interpersonal propi del cicle vital.

- Teoria dels vuit edats de l'home de Erikson.

Concebeix la vida de l'home com una successió d'estadis que venen caracteritzats per l'ejecució d'una tasca, abans de passar al següent estadi.

Durant l'adolescència (13-22 anys) la formació de l'identitat es un focus d'atenció primordial. Els joves experimenten diverses identitats en la família, escola, companys, clubs, moviments polítics, ...

- Teoria del desenvolupament adult de Levinson

Explica el comportament del adult com si es moguéssim a través d'una sèrie d'estadis discrets, generalment relacionats amb l'edat cronològica.

- Teoria del desenvolupament moral de Kohlberg.

És una teoria del desenvolupament moral on es proposa l'adquisició progressiva de tres nivells de judici moral. Aquests tres nivells són:

A) Preconvencional: es fonamenta en premis i càstigs

B) Convencional: es fonamenta en regles.

C) Autònom: Es fonamenta en l'adquisició, per part de l'individu, de valors basats en els principis universals.

La teoria de Kohlberg pot ajudar a comprendre el procés de la presa de decisions i els seus resultats en funció de l'etapa en que es troba la persona.

- Teoria del desenvolupament del "ego" de Loewinger

El desenvolupament del "ego" pot concebir-se com el procés segons el qual la persona evoluciona de menor a major complexitat, de menor a major diferenciació i de menor a major adequació.

Esta teoria inclou conceptes relatius al judici moral, la formació del caràcter, la socialització i el desenvolupament intel·lectual.

- Estadis del desenvolupament "ètic" de William Perry

És una teoria "cognitivista". El desenvolupament de la persona s'entén com un procés gradual d'identificació amb un compromís.

- Teoria del desenvolupament interpersonal i social de Selman.

Està fonamentada en el desenvolupament de la comprensió interpersonal i ha proposat un model de presa de perspectiva social.

Aquesta teoria contempla cinc etapes, d'una forma sintètica són:

- 1.- Egocèntrica (4 - 6 anys)
- 2.- Informació social (6 - 8 anys)
- 3.- Auto-reflexió (8 - 10 anys)
- 4.- Rols mutus (10 - 12 anys)
- 5.- Sistema social convencional (12 - 15 o més anys)

B) Teories del desenvolupament de la "carrera"

- Model de Roe

L'elecció vocacional que fa l'alumne està influenciada per les experiències viscudes en l'infantesa.

- Model de Blau

Estudia el procés pel qual un alumne elegeix certa professió, així com els factors que determinen que certs individus i no altres siguin elegits per una professió determinada.

- Model de Super

Introdueix el concepte de formació continua. Fa un estudi dels diferents "rols" que desenvolupa la persona al llarg de la seva vida en relació amb el treball com: estudiant, empleat, pensionista ; i els "rols" complementaris de caràcter no vocacional, familiars o cívics.

- Model de les tipologies de Holland.

Estableix una correspondència entre sis tipus de personalitat (realista, intel·lectual, artístic, social, emprenedor i convencional), i, sis ambients

ocupacionals (oficis, científics, artístics, social, direcció o negocis i treball convencional)

- Model de Ginzberg

Ginzberg considera que la evolució de les persones es realitza en tres fases: A) Fantasia (abans dels 11 anys), en la que el nen es mou a nivell de desig; no capta les seves necessitats, limitacions i oportunitats; creu que podrà ser el que vulgui. B) Tempteig (11-17): reconeix el problema de l'elecció, fa eleccions, s'adona dels seus interessos, aptituds, valors, i influència dels factors subjectius. (Aquesta es la fase que serà objecte la nostra intervenció). C)Elecció realista (més de 17 anys): reconeix la necessitat de reflexionar entre el que vol i les oportunitats que se li ofereixen, fa una elecció (cristal·lització).

- Teoria de les transicions de Schlosberg

Considera que el procés vital esta format per una sèrie de transicions. A les persones cal entrenar-les per tal de pugin desenvolupar-se davant aquestes transicions, per fer-ho, Schlosberg, marca uns passos:

- 1) Avaluar la situació.
- 2) Avaluar-se a si mateix.
- 3)Avaluar els ajuts.
- 4) Adoptar les estratègies escaients.

- Teoria de Campbell

Fonamenta la seva teoria en l'anàlisi dels problemes que sorgeixen, quan l'individu té dificultats en la realització de les tasques, per assolir els objectius.

C)Teories de la presa de decisions

- Teoria clàssica de Mitchell i Krumbolts.

Aplicació dels principis estadístics a la presa de decisions professionals.

- Teoria de Gelett sobre l'elecció professional.

Ajuda a l'alumne davant una tasca a elegir entre varis sistemes de presa de decisions:

- A)Predicció: determina el pes entre les diferents alternatives i elegir la millor possible.

B) Valoració: establir el valor o utilitat de cada elecció d'acord amb l'utilitat i idiosincràsia personal.

C) Criteri de decisió: prendre una decisió considerant tota la informació de que disposa.

- Teoria de l'aprenentatge social en la presa de decisions de Krumboltz.

Per prendre decisions vocacionals, Krumboltz, fomenta l'aprenentatge d'una seqüència d'habilitats que consisteix en els següents passos:

A) Definir el problema i els objectius.

B) Definir una estratègia per aconseguir els objectius.

C) Generar solucions alternatives al problema.

D) Recollir informació relativa a les alternatives.

E) Examinar les conseqüències de les alternatives.

F) Prendre decisions o seleccionar una alternativa.

- Model de la presa de decisions de Katz

Es un model fonamentat en la teoria clàssica de la decisió estadística.

- Teoria del conflicte en la presa de decisions de Janis i Mann.

Proposa l'utilització d'uns qüestionaris amb l'objecte de considerar totes les conseqüències, tant positives com negatives, posant-hi èmfasi en quatre categories:

1) Guanys i pèrdues per un mateix

2) Guanys i pèrdues per als altres.

3) Autoaprovació o desaprovació

4) Aprovació o desaprovació de altres

D) Teories sobre la motivació

- Jerarquia de les necessitats de Maslow

Proposa una classificació jeràrquica de les necessitats humanes, les qual classifica en dos grans grups:

A) Primàries: Necessitats fisiològiques, de seguretat, d'afecte i d'autoestima.

B) Superiors: informació, creences, estètiques i autorealització.

Les necessitats inferiors dominen fins que han estat cobertes d'una forma raonable. Posteriorment l'ésser humà està motivat per satisfer les necessitats d'ordre superior.

- Teoria de la autorealització de Carl Rogers.

Concebeix a la persona com un tot, que sent lliure, va cap a l'autorealització amb responsabilitat. Això implica un compromís i un procés de realització.

- Teoria de la motivació pel "èxit" en McClelland

Creu que en les persones existeixen tres tipus diferents de motivacions pel treball: la motivació de l'èxit (a curt termini fa referència a una tasca concreta, a llarg termini és la motivació per la carrera), la motivació pel poder i la necessitat d'afiliació.

- Motivació per la carrera de London i Stumpf

Està teoria analitza la motivació per la carrera i inclou els següents elements:

- 1) Elasticitat vocacional (career resilience): resistència i elasticitat quan les coses no van com s'esperava.
- 2) Comprensió vocacional (career insight) . Realisme en la percepció de sí mateix i en els objectius vocacionals.
- 3) Identitat vocacional (career identity) : definició de sí mateix en funció de la professió

Fonamentant-se amb aquestes teories, s'elaborarà una síntesi eclèctica, per intentar adaptar el programa al resultat de l'anàlisi de les necessitats dels diferents centres pilot i, a les diverses demandes que presenti el alumnat.

E) Teories sobre la construcció personal

- Intel·ligències múltiples de Howard Garder

Tractem de potenciar l'aspecte més positiu de la persona partint de les diferències. Acceptació de la diversitat

- Intel·ligència emocional de Goleman

Reconeixem de les pròpies emocions i de les emocions dels demés per tal d'elaborar mecanismes d'afrontament a les emocions negatives.

Model d'intervenció

Seguirem el model de programes.

La tipologia del programa la podem emmarcar dins dels programes de desenvolupament personal i professional.

Les dimensions a àrees d'intervenció són:

- Coneixement de si mateix
- Informació de les alternatives educatives i professionals.
- Procés de presa de decisions
- Aproximació al món del treball
- Modificació de la conducta
- Desenvolupament personal
- Desenvolupament cognitiu
- Relació personal
- Relació amb el grup d'iguals
- Educació emocional

POBLACIÓ EN LA QUE ES VOLIA FER LA INTERVENCIÓ

IES Menéndez y Pelayo de Barcelona. El responsable de la seva aplicació va ser Vicent Pascual i Ferris

IES Maria Rubies .El programa també es tenia que aplicar a l'IES Maria Rubies de Lleida per el professor Jordi Illa i coordinat per Vicent Pascual

IES Pedraforca de l'Hospitalet. Aquest programa l'hauria tingut que portar a terme la professora Teresa Mengual, també coordinat per Vicent Pascual.

Actuant d'aquesta forma buscàvem tenir elements comparatius de tres àmbits diferents:

1. Un àmbit urbà d'una zona amb un nivell cultural i nivell adquisitiu alt: IES Menden y Pelayo.
2. Un àmbit urbà d'una zona amb un nivell cultural baix i adquisitiu baix : IES Pedraforca d'Hospitalet del Llobregat
3. Un àmbit urbà d'una zona pertanyen a una ciutat petita, on no hi ha dificultats de trobar una primera col·locació de temporer: IES Maria Rubies de Lleida.

2.- Treball dut a terme

2.1.- Disseny del pla de treball.

Prenen com a referència tots els antecedents, es va elaborar un conjunt d'activitats que en si mateix constituïen un programa.

Aquestes activitats estaven agrupades per temàtiques. Per la seva elaboració s'havia pres com a referència àmbit acadèmic, l'àmbit social i l'estat maduratiu d'un alumne de 15 16 anys

Amb aquestes premisses es va elaborar el següent programa:

1 .- Coneixement de si mateix.

Com soc

1.1.- Iguals però diferents

Ob.

Veure com soc

Subratllar aspectes positius de la meva persona

1.2.- Els meus interessos

Ob.

Autoconeixer els nostres interessos.

1.3.- Els meus interessos II

Ob.

*Fer una aproximació als propis interessos.
Relacionar els interessos personals amb interessos professionals.*

1.4.- Els meus interessos III

Ob.

*Definir els interessos professionals
Cercar quins són els interessos professionals*

1.5.- Qui som nosaltres?

Ob.

*Ajudar a prendre consciència de grup.
Delimitar els camps de definició col·lectiva.*

1.6.- Actitud

Ob.

*Estudiar les actituds
Analitzar el nostre comportament davant de certes situacions diferents de les habituals.*

1.7.- La meva personalitat

Ob.

Fer una aproximació a la pròpia personalitat.

1.8.- Les aptituds

Ob.

*Estudiar les aptituds.
Analitzar allò pel que ens trobem més capacitats.*

1.9.- Valors I

Ob.

*Introduir al alumne al concepte de conflicte.
Relacionar els valors amb el conflicte.*

1.10.- Valors II

Ob.

*Crear una escala de valors
Esbrinar els valors propis.*

1.11.- Els meus estudis

Ob.

*Analitzar el rendiment acadèmic
Introduir la metaavaluació*

1.12.- Jo

Ob.

*Autoconèixer-se a si mateix.
Autoavaluar-se diferents aspectes de si mateix*

2 .- Autoestima i autoconcepte.

Com em sento

2. 1 .- Les quatre As

Ob.

*Definir l'autoestima
Avaluar la pròpia autoestima.*

2.2 .- Què faig

Ob.

*Valorar els nostres actes
Examinar que fem del temps*

2.3 .- He de confiar en mi

Ob.

*Fomentar l'autoconfiança
Valorar les conductes que afavoreixen l'autoconfiança*

2.4 .- I avui que fem...

Ob.

*Autoavaluar l'actitud d'un alumne en la classe
Autoavaluar el que he après*

2.5 .- Seguretat i autoestima

Ob.

*Analitzar aquelles conductes de les persones adultes que poden ser una font d'estrès.
Veure la gènesi de l'autoestima de les persones adultes*

2.6 .- La moda

Ob.

*Analitzar quins són els missatges que pretenen modelar la nostra autoestima
Avaluar l'impacte social dels missatges relacionats en la moda
Veure com certs missatges poden conduir a l'individu a conductes de risc.*

2.7 .- Jo i l'autoestima

Ob.

*Valorar la intensitat i direcció entre dues situacions oposades.
Entrenar a l'alumne a aprendre una decisió entre dues situacions antagòniques.*

2.8 .- Com canviar

Ob.

*Fer una avaluació de l'autoestima.
Proposar mesures per millorar l'autoestima.*

2.9 .- Jo i la meva autoestima

Ob.

*Fer una reflexió sobre l'autoavaluació de la seva autoestima.
Dissenyar un projecte de millora personal.*

3.-Coneixement de les competències bàsiques.

Què he de saber fer.

Què he aprendre a fer.

3.1 .- El meu amic és ...

Ob.

*Observar les professions de les persones més properes a nosaltres.
Establir pautes d'anàlisi de les professions de les persones conegudes.
Iniciar l'avaluació de perfils professionals.*

3.2 .- Què son això de les competències?

Ob.

*Introduir el concepte de competència clau
Comparar les competències clau amb les competències de l'alumne.
Explicar la importància del concepte de competència clau.*

3.3.- Si ets així, pots fer...

Ob.

*Relacionar els maons dels que esta feta la nostra personalitat amb el mon professional.
Adoptar el rol d'orientador.
Veure la dificultat que representa orientar.*

3.4 .- El que he d'aprendre per ser el ...

Ob.

*Relacionar el que hem après amb la nostra personalitat.
Aprendre a autoavaluar-se.
Fer una reflexió sobre nosaltres.*

3.5 .- Visita a un centre de formació

Ob.

*Preparar una visita a un centre de formació.
Visitar un centre de formació.
Analitzar la informació treta de la visita d'un centre de formació.*

4 .- Consciència emocional i control emocional ***Com sento. Com hem relaciono.***

4.1 .- Per on m'arriben les sensacions.

Ob.

*Estudiar com ens arriba la informació de l'exterior.
Veure la importància que tenen els nostres sentits.*

4.2 .- Com vols ser d'intel·ligent

Ob.

*Definir el coeficient emocional.
Autoavaluar-se emocionalment.*

4.3 .- Les diferents emocions.

Ob.

*Classificar les emocions.
Proposar tècniques d'afrontament per les emocions negatives.
Descriure les variables que afavoreixen les emocions positives.*

4.4 .- Reconeixement d'emocions.

Ob.

*Analitzar uns textos on hi ha, almenys, expressada una emoció.
Aprendre a llegir un text des de la basant emocional.
Parlar de emocions davant d'un auditori.*

4.5 .- Tècniques d'afrontament.

Ob.

*Explicar a l'alumne les tècniques de relaxació, respiració i visualització.
Assajar les tècniques de relaxació, respiració i visualització.
Fer que l'alumne compregui la importància de les esmentades tècniques.*

4.6 .- La bombolla rosa

Ob.

*Relaxar la ment.
Fitxar l'atenció en els detalls.*

4.7 .- L'expressió facial de les emocions.

Ob.

*Identificar les emocions mitjançant les expressions facials.
Introduir el concepte de missatge no verbal.*

5.- Motivació pel procés. Aprendre a fer.

5. 1 .- Hi ha algú que vol el fracàs?

Ob.

*Analitzar el comportament d'una persona que busca el fracàs.
Avaluar les conseqüències del fracàs.
Descriure les conseqüències de les conductes en que valorem l'èxit per donació o inspiració més que per un treball pacient.*

5. 2 .- L'important mai és igual a senzill

Ob.

*Comparar el concepte de fàcil i difícil.
Avaluar l'esforç implícit a qualsevulla activitat humana.
Analitzar les veritats o les seudoveritats del llenguatge publicitari.*

5.3.- La flexibilitat en el procés

Ob.

*Analitzar com el canvi es enriquidor.
Relacionar el canvi amb el procés.
Veure com la passivitat i la immobilitat no ens du en lloc.*

**6.- L'escola i el meu futur.
Per què les professions
Per què l'escola
Relació entre l'escola i les professions.**

6-1.- Per què l'escola?

Ob.

*Esbrinar perquè la societat ha creat una etapa d'escolarització obligatòria.
Explicar les raons per les que cal anar a l'escola.
Revisar la nostra relació amb l'escola.*

6.2.-D'on venen les professions?

Ob.

*Veure la justificació de les diferents professions.
Analitzar com es crea una professió.*

6.3.- Les matèries escolars i les professions

Ob.

*Relacionar els continguts curriculars amb les competències clau.
Analitzar les relacions entre els continguts de les activitats extraescolars i les competències clau.*

7.- Què m'agradaria ser. Relació entre les competències exigides i les meves aptituds, actituds i habilitats.

7.1.- La Universitat

Ob.

*Analitzar l'oferta educativa de les diferents Universitats de Catalunya.
Avaluar els diferents curricula de les Universitats.
Comparar les diferents informacions sobre serveis de les diferents Universitats i
llurs costos.*

7.2.- Ensenyaments de professions

Ob

*Analitzar l'oferta educativa de diferents centres de formació professional.
Avaluar els diferents curricula dels diferents ensenyaments.
Comparar les diferents informacions sobre serveis de les diferents centres i
llurs costos.
Relacionar aquests ensenyaments amb altres d'ampliació que es poden
realitzar posteriorment.*

7.3.- PGS i INCANOP

Ob.

*Analitzar l'oferta educativa de diferents centres de formació professional.
Discernir entre l'ensenyament no regalt (INCANOP) i PGS.
Relacionar aquests ensenyaments amb altres d'ampliació que es poden
realitzar posteriorment.*

7.4.- Cicles formatius

Ob.

Analitzar l'oferta educativa de diferents centres de formació professional.

Relacionar aquests ensenyaments amb altres d'ampliació que es poden realitzar posteriorment.

**8 .- Recursos per l'exploració laboral.
Com obtinc informació.**

8.1 .- Recerca de treball en Internet

Ob.

*Utilització de les noves tecnologies com a font d'informació.
Avaluar l'empleabilitat dels estudis que volen realitzar.
Analitzar les exigències de les empreses.*

8.2 .- Visita d'un centre d'informació sobre formació / ocupació.

Ob.

*Identificar informació rellevant per a si mateix
Interpretar la informació que es considera important per un mateix.
Programar una actuació professionalitzadora fonamentant-se en la informació que es disposa.*

**9 .- Presa de decisions.
Com decideixo les coses**

9.1 - Actuar? No actuar?

Ob.

*Reflexionar sobre la dificultat d'elegir.
Veure com l'entorn pot influir en les nostres decisions.*

9.2 – El pensament realista

Ob.

*Definir el pensament realista en contraposició als processos d'autoengany.
Avaluar la importància del pensament realista.
Relacionar el pensament realista amb el procés de la presa de decisions.*

9.3 – Per què?

Ob.

Afavorir el desenvolupament de la intel·ligència interpersonal.

Posar-se en el lloc de l'altre.

Veure la dificultat d'un procés de presa de decisions.

10 .- Motivació pel èxit

Què s'hem demanarà i com ho veig.

10.1 .- Piràmide de Maslow

Ob.

Veure com l'assoliment d'una meta es un procés en el que hi ha que superar altres metes.

Analitzar la seqüenciació que ens condueix a l'autorealització.

Establir una comparació entre la piràmide de Maslow i l'activitat desenvolupada per una persona en una situació límit.

10.2 .- Desenvolupament de l'autoconsciència

Ob.

Prendre consciència dels nostres sentiments i comportaments.

Fer una autoavaluació de la informació que tenim de nosaltres mateixa.

Distingir el que desitges de la teva intenció.

10.3 .- Característiques per millorar els resultats als llocs de treball

Ob.

Analitzar les variables que influeixen en èxit professional.

Fer una reflexió sobre el tractament de les variables relacionades en l'èxit professional.

Estudiar les conductes associades a les tendències naturals.

**11 .- Formació per la transició a una professió.
Requisits per l'exercici d'una professió.**

11.1- Què agafaries?

Ob.

Triar entre varies opcions professionalitzadores.

Fer una prospectiva sobre la tria d'una situació professional determinada.

11.2 – L'entrevista

Ob.

Practicar tècniques d'entrevista.

Adoptar el rol d'entrevistador.

Adoptar el rol d'entrevistat.

Preparar entrevistes.

11.3 – Els Contractes

Ob.

Posar de manifest algunes situacions on signem contractes.

Analitzar les parts d'un contracte de treball.

Assistir a una conferència.

**12 .- Formació continua.
Serveis que en ofereix el nostre entorn**

12.1-Per què serveix la formació continua?

Ob.

Comparar dos situacions, d'un mateix àmbit, en dos moments temporals diferents.

Veure el canvi tecnològic implicat en el desenvolupament de la societat

Buscar solucions per adaptar-se als canvis tecnològics.

12.2 - Es pot suprimir la formació continua?

Ob.

Analitzar el desenvolupament professional dels familiars més propers a l'alumne.

Adonar-se que inclòs els gustos i el hobbies estan sotmesos a l'evolució tecnològica.

Veure la formació continua com una variable més de la vida professional de les persones.

12.3- *Però què és la formació continua?*

Ob.

Acceptar en canvi com un repte ens fa prosperar.

Adonar-se de la importància de reaccionar amb rapidesa als canvis externs.

12.4 – *On puc rebre formació continua*

Ob.

Mirar el contingut d'un llistat de centres que ofereixen formació continua.

Analitzar l'oferta de formació continua i qui la fa.

Veure com es formalitza la matrícula per a un curs de formació continua.

13 .- Ara que ja soc un professional Saber estar

13.1 – *La comunicació interpersonal.*

Ob.

Analitzar les variables associades a la comunicació interpersonal

Veure la importància de l'ambient per establir una bona comunicació.

Demostrar que l'ambient es una variable sobre la que podem actuar.

13.2 – *Missatges JO*

Ob.

Analitzar el significat dels missatges que emetem amb el "JO".

Fer exercicis d'utilització del "JO".

13.3 – Informació útil

Ob.

Avaluar la informació rebuda en funció de les conseqüències del que s'acaba de fer.

Destriar, en una acció, els aspectes millorables dels aspectes mereixedors de reconeixement.

Destacar la importància de transmetre informació positiva.

13.4 – El rumor

Ob.

Veure la deformació d'un missatge al passar d'un interlocutor a un altre. Analitzar els processos de pèrdua d'informació.

Avaluar les conseqüències d'una pèrdua d'informació.

13.5 – Rebre i fer crítiques

Ob.

Estudiar els passos que hem de seguir per afrontar una crítica.

Aplicar l'estratègia d'afrontament d'una crítica.

13.6 - Les mentires vitals

Ob.

Introduir el concepte de mentirà vital

Estudiar les conseqüències d'àmbit social i personal que se'n pot derivar del manteniment d'una situació d'aquest tipus.

13.7 – Seguir instruccions

Ob.

Analitzar la nostra capacitat de seguir unes instruccions.

Avaluar les variables de les que depèn la nostra capacitat de seguir unes instruccions.

14 .- I el proper curs què faré?

Em dissenyo el futur.

14.1.- I el pròxim curs què faré?

Ob.

Prendre una decisió.

Recollir tota la informació que necessita per orientar la seva carrera professió

NOTA: El desenvolupament del programa es troba a l'annex 1

2.2.- Metodologia emprada

Aprofitant les ofertes de variables del centre s'oferia un crèdit en aquests continguts.

Per l'elecció de l'alumnat es va tenir en compte les característiques d'aquest, creant-hi un grup especial (IES Maria Rubies) i no es va procedir d'aquesta forma en l'IES Menendez y Pelayo. El cas de l'IES Pedraforca va transcorre per altres camins.

De forma qualitativa es varen analitzar algunes variables: millora del rendiment de l'alumne en altres assignatures, increment de la motivació de l'alumne, millora de la seva actitud vers el centre, implicació de les famílies, implicació de la resta de tutors i/o professors.

2.3.- Descripció dels recursos utilitzats

Hem entrat en contacte amb les següents entitats per sol·licitar informació de recursos:

Consejo de la Juventud de España
C/ Montera, 26, 6ª planta
28013 MADRID
Tel. 91 701 04 20

Generalitat de Catalunya
Departament de Governació
Via Laietana, 26
08003 BARCELONA
Tel.- 93 484.00.00

Instituto de la Mujer
C/ Condesa de Venadito, 34
28027 MADRID
Tel.- 91 347 80 18

Área de Publicaciones y Documentación de la Secretaría Técnica del Ministerio del Interior
C/ Amador de los Ríos, 7
28071 MADRID
Tel.- 91 537 15 38/21

P.A.U. education
Projectes.
C/ Diagonal, 441, 3º
08036 Barcelona
Tel.- 93 363 26 70

Instituto Andaluz de la Mujer
c/ Alfonso XII, 52
41002 SEVILLA
EMAKUNDE
c/ Manuel Iradier 36
01005 VITORIA (Gasteiz)

Instituto de Ciencias de la Educación de la Universidad de Santiago de Compostela.
Pl. Obradoiro s/n
15705 SANTIAGO de COMPOSTELA

Junta de Andalucía. Consejería de Trabajo e Industria
Dirección General de Formación Profesional y Empleo.
c/ Avda. Héroes de Toledo, 14
41071 SEVILLA

VT Gestion, Departamento de Gestion y Evaluación Educativa
c/ Santísima Trinidad, 30, 7ª planta
28010 Madrid

Grupo ALBOR-COHS
División Editorial
c/ Luis Vives, 11
28803 Alcalá de Henares

Universidad de Almería
Departamento de Psicología Evolutiva y de la Educación
Cañada de San Urbano
Carretera de Sacramento, s/n
04120 ALMERIA

Fondo de Publicaciones del Gobierno de Navarra
c/ Navas de Tolosa, 21
31002 PAMPLONA

Institut Català de Noves Professions
Via Augusta, 202
08021 BARCELONA

Consejería de Educación y Ciencia de Sevilla.
Dirección General de Evaluación Educativa y del Profesorado.
Avda. Juan Antonio de Vizarrón, s/n
Edificio Torre-Triana
Isla de la Cartuja
41071SEVILLA

Departament d'Ensenyament
Generalitat de Catalunya
Programa d'Educació per a la Salut a l'Escola

Ajuntament de l'Hospitalet
Servei d'Educació i Cultura
C/ Girona, 10, 2a

CPEO de Barcelona Activa del Gràcia
Av. Príncep d'Asturies, 54, 2n 1a

MIDE Universitat de Barcelona
Facultat de Pedagogia

GROP (Grup de recerca i Orientació Psicopedagògica)
Facultat de Pedagogia

EROPS (Equip de recerca i Orientació Psicopedagògica Social)
Associació sense ànim de lucre.

Amb els següents centres on imparteixen cursos de Garantia Social

Acadèmia d'Alta Perruqueria i Estètica José
C/ Progrés, 18
08903 L'HOSPITALET DE LLOBREGAT

CE Jaume Balmes, SCCL
C/ Trav. Industrial, 157-161
08907 L'HOSPITALET DE LLOBREGAT

Centre Català Comercial
C/ Castellvell, 10-12

08905 L'HOSPITALET DE LLOBREGAT

Centre Esclat – Bellvitge
Rabla. De la Marina, 50, ent
08907 L'HOSPITALET DE LLOBREGAT

Centre d'Estudis Santa Eulàlia
C/ Santa Eulàlia, 22
08902 L'HOSPITALET DE LLOBREGAT

Ensenyament i Tecnologia (Entec)
C/ Gran Via, 8-10, 1r P.
08902 L'HOSPITALET DE LLOBREGAT

Fundació Joan XXIII
Av. M. de Déu de Bellvitge, 100-110
08907 L'HOSPITALET DE LLOBREGAT

Fundació, Educació, Treball i Societats, FETA
C/ General Prim, 74
08902 L'HOSPITALET DE LLOBREGAT

3.- Resultats obtinguts

En primer lloc anem a relatar com va veure l'experiència una observadora externa, una estudiant de pedagogia de la UAB, en el cas de l'IES Menéndez y Pelayo:

“El Programa d'Intervenció s'ha desenvolupat a partir de tres crèdits variables aplicats un a cada trimestre del curs. Va dirigit a alumnes de 4rt d'ESO i en concret a aquells alumnes que presenten dificultats i que al llarg de la seva escolaritat a l'institut no han destacat per les seves bones notes o qualificacions. Al centre hi ha quatre línies per curs, i en el desenvolupament de cada crèdit variable s'ha ajuntat a tots els alumnes de 4rt d'ESO que treuen pitjors notes en comparació als seus companys de curs. Alguns d'ells han suspès quasi totes les assignatures d'ESO i han tret alguns aprovats, altres en suspenen i n'aproven i fins hi tot treuen algun notable,... però bàsicament són els alumnes amb qualificacions més baixes de 4rt d'ESO.

El que es pretén amb aquest crèdit és donar-los informació i orientar-los cap a possibles estudis que estiguin al seu abast. En un principi l'institut considera que aquests alumnes el pròxim curs hauran de fer Programes de Garantia Social ja que no es podran treure el graduat de l'escolaritat obligatòria. Per tant d'alguna manera es pot considerar que el futur d'aquests nois i noies ja està predestinat o preestablert.

Durant l'execució d'aquest crèdit se'ls ha donat a conèixer les possibles sortides que hi ha un cop acabada l'ESO. Del que es tracta és que a partir d'aquest crèdit puguin veure més clar quin són els seus interessos, i cap on volen anar.

S'han treballat molts aspectes de la personalitat, del tipus d'intel·ligència, de professions, de les característiques més adequades per cada professió, ... I tot això a través d'un dossier en què el que es demana és que facin els exercicis.

Durant el crèdit no s'ha fet cap "examen" (però sí un exercici-control final amb els seus apunts i dossier). Però bàsicament l'avaluació del crèdit es fa a través del dossier de cada alumne. El professor ha anat demanant per fases i parts tots els dossiers i al final del crèdit s'ha fet una valoració de forma global. Com a estudiant de pràctiques he pogut participar d'aquesta avaluació global dels dossiers de cada alumne. El que es valora del dossier és que els alumnes hagin realitzat tots els exercicis que se'ls demanava, que hi hagi una bona presentació, que el contingut de les respostes sigui coherent, ... No es tracta de veure quines són les respostes correctes i quines les incorrectes. Estem parlant d'un dossier de característiques personals, d'interessos, d'aptituds,.. i no hi ha una resposta correcta. Cada alumne segons les seves característiques hi posarà una resposta o una altra. Podem dir que s'atén a la diversitat. S'ha intentat que al llarg del desenvolupament dels tres crèdits els alumnes es comprometessin en aquesta feina. No és com a les altres assignatures que han d'entendre i estudiar una matèria, sinó que simplement se'ls ha donat una eina per esbrinar que els agradaria ser i dóna'ls-hi les claus per tal que hi puguin arribar. "

Intervenció a l'IES Menéndez y Pelayo

La intervenció a l'IES Menéndez y Pelayo va ser la que vaig intervindre directament i podem destacar varis aspectes:

- A) En un principi estava previst fer la intervenció durant dos trimestres, el segon i tercer, però se'm va demanar que fes una intervenció també en el primer trimestre. Per tant la intervenció va ser durant tot el curs, a raó de tres hores setmanals.
- B) Els crèdits es van oferir obertament, a tots els alumnes que vulguessin fer-los. Aquest fet va donar lloc a que alumnes, molt bons acadèmicament, volguessin fer-los. No era en principi els alumnes als quals s'adreçava la intervenció.
- C) El fet que alumnes molt bons acadèmicament fessin el crèdit em va servir per varies coses que no havia previst inicialment:

- Vaig comprovar que les activitats em servien per homogeneïtzar el grup si el nombre d'alumnes era inferior a 15, però si era de 20 (últim trimestre) els alumnes bons tenien sensació de pèrdua de temps.
  - Aquests alumnes vàrem establir un "feed back" amb mi sobre el contingut de les activitats i sobre els objectius plantejats.
  - També varen enriquir els debats fent-hi aportacions molt interessants.
  - Van ajudar als seu companys desenvolupant en ells un seguit d'actituds que els eren poc habituals: arribar puntuals a la classe, treballar en grup, canviar alguna actitud sexista, interès per acabar les activitats, interès per presentar el dossier, ... etc.
- D) Per part del coordinador d'ESO del Menéndez, davant del nombre d'alumnes que varen sol·licitar fer els crèdits (alguns varen fer els tres crèdits) en primer lloc, em va demanar ampliar el nombre de places que oferia, això va provocar que l'últim trimestre tingués en classe a 20 alumnes.
- E) Al centre va haver-hi una falta de sensibilitat en assignar l'aula per desenvolupar els crèdits, primer s'assigna una aula petita, on no es cabia, després ens varen assignar el laboratori de Física, que si bé estava equipat amb vídeo i retroprojector, no es podien desenvolupar cap tipus de dinàmiques de grup.
- F) Un elevat percentatge d'alumnes havien estat alumnes meus en segon d'ESO, això tenia un efecte positiu: els coneixia, també un possible efecte negatiu: perquè volien fer el crèdit?, pel seu contingut? pel professor que l'impartia?, crec que els dos factors veren ser importants, i varen afectar a l'avaluació.
- G) En el transcurs del curs els diferents tutors, dels diferents grups de quart d'ESO, em varen derivar a pares/mares dels seus tutorans per tal que tingués entrevistes orientadores amb ells.
- H) En el centre també me varen demanar altres col·laboracions:
- Organitzar una activitat d'acollida dels alumnes de primer d'ESO.
  - Organitzar el crèdit de síntesi de segon d'ESO.
  - Organitzar una fitxes per la tercera avaluació dels alumnes de segon i quart per recollir dades referents al canvi de cicle o final d'etapa.
  - Preparar un document d'acollida dels alumnes de primer d'ESO pel curs 2001/002. D'aquest document se'n han fet tres versions: Una per primer cicle, una per segon cicle i la tercera per Batxillerat (diürn i nocturn)

Avaluació de la intervenció.

Tots els alumnes que varen passar per l'experiència han continuat en el sistema educatiu, uns fent Batxillerat, els altres repetint quart (havia alumnes que no havien superat el primer cicle) en el mateix centre.

La convivència amb la resta de companys, i el seu grau de maduresa a augmentat, tal com he pogut comprovar aquest inici de curs quan me'ls he retrobat.

El programa que hem vaig plantejar era (es) molt ampli, he de retallar-lo segons les necessitats de cada col·lectiu. Cal buscar algun instrument que ens permeti fer un estudi ràpid de les necessitats del grup receptor.

De totes les activitats que formen el programa es vàrem poder realitzar les següents:

1 .- Coneixement de si mateix.

Com soc

- 1.1.- Iguals però diferents
- 1.2.- Els meus interessos
- 1.3.- Els meus interessos II
- 1.4.- Els meus interessos III
- 1.5.- Qui som nosaltres?
- 1.6.- Actitud
- 1.7.- La meva personalitat
- 1.8.- Les aptituds
- 1.9.- Valors I
- 1.10.- Valors II
- 1.11.- Els meus estudis
- 1.12.- Jo

Amb aquesta unitat es va utilitzar un trimestre. Les temporitzacions previstes no es varen ajustar a la realitat, aquesta era molt més rica del previst.

2 .- Autoestima i autoconcepte.

Com em sento

- 2. 1 .- Les quatre As
- 2.2 .- Què faig
- 2.3 .- He de confiar en mi
- 2.4 .- I avui que fem...
- 2.5 .- Seguretat i autoestima
- 2.6 .- La moda

- 2.7 .- Jo i l'autoestima
- 2.8 .- Com canviar
- 2.9 .- Jo i la meva autoestima

3.-Coneixement de les competències bàsiques.
Què he de saber fer.
Què he aprendre a fer.

- 3.1 .- El meu amic és ...
- 3.2 .- Què son això de les competències?
- 3.3.- Si ets així, pots fer...
- 3.4 .- El que he d'aprendre per ser el ...
- 3.5 .- Visita a un centre de formació

Entre les unitats 2 i 3 es va utilitzar un altre trimestre.

En el primer trimestre com no era previst desenvolupar cap programació vaig improvisar-ne una que em servis d'introducció al programa. La programació desenvolupada ve ser:

1.- Presentació del crèdit i inici del mateix.

Fitxa de l'alumne amb la següent informació:

Nom
Edat
Entorn familiar: Peres, germans, ...
Hàbits de treball
Activitats de lleure i formació extraescolars
Hàbits de l'entorn familiar
Hàbits alimentaris

Qüestionari d'educació emocional

Diagnosticar globalment l'estat emocional de l'alumne fent-hi una diferenciació per àrees: consciència i control emocional, autoestima, habilitats sociemocionals, habilitats de vida i benestar subjectiu.

2.- Som uns guanyadors?

Ob.

Explicar la importància d'existir
Crear situacions anímiques que predisposin a l'individu a augmentar la seva autoestima

3.- És impossible estar sols

Ob.

Buscar aspectes que ens permetin establir relacions enriquidores.
Formar grups de treball eficaços i eficients.
Reflexionar sobre els nostres companys/es de treball.

4. - Treballem amb ...

Ob.

Descobrir l'eficàcia del treball amb equip.
Analitzar la diferència entre equip i grup.

5.- Què faig ...

Ob.

Valorar els nostres actes.
Examinar que en fem del temps..

6. - I avui que fem

Ob.

Autoanalitzar l'actitud d'un alumne en la classe.
Autoavaluar el que ha après.
Autodissenyar les estratègies d'aprenentatge.

7.- Com percebo en meu entorn

Ob.

Estudiar com ens arriba la informació de l'exterior
Veure la importància del nostres sentits

8. - He de confiar amb mi.

Ob.

Fomentar la autoconfianza.
Valorar les conductes que afavoreixen l'autoconfianza.

9. – Tots som diferents

Ob.

Analitzar la diferent forma física que presentem cada persona.
Veure que les diferències entre les persones no són bones ni dolentes

10. – Comparteixo el meu interior

Ob.

Ajudar a un company a ser estimat i ser competent.
Autoajudar-me a ser estimat i ser competent.

11. – A vegades hi ha que ajornar les recompenses

Ob.

Descobrir què és l'autocontrol i com aquesta estratègia ens facilita assolir els objectius que ens hem fixat.
Veure com una situació aparentment adversa pot tornar-se favorable.

12.- Necessitat de seguretat i autoestima

Ob.

Explicació del procés mitjançant el qual les persones confondeixen la seva vàlua personal amb el valor de la seva conducta. Es posa de manifest, com aquest error porta a la recerca de la aprovació social abans que a la seguretat en un mateix, posant-hi en joc la autoestima durant tota la vida de la persona.

13.- Jo vull, jo necesito

Ob.

Distingir entre el que necessites i el que personalment vols
Demostrar que hi ha coses que són supèrflues.

Subratllar aquelles coses que ens són necessàries

14.- A que no ets capaç

Ob.

Reconèixer la relació entre l'autoconcepte, comportament i sentiments.
Identificar les reaccions que senten quan són reptats a fer quelcom cosa que no s'ajusta a les normes de conducta "estàndards".
Construir les pròpies normes de conducta davant els reptes del nostre entorn.

15 .- Qui és el responsable ?

Ob.

Conèixer el grau de control que les persones tenen davant d'un succés
Aprendre a ser responsables dels nostres actes.
Planificar les nostres actuacions.
Extraure el màxim benefici del que fem

16.- Avaluació. Què hem après?

Ob.

Pensar detingudament sobre els aspectes que hem après amb aquestes activitats i com valorar-los.
Quines son les emocions que s'han posat en joc en aquestes activitats.
Quina aplicació tindran per dissenyar la nostra vida.
Utilitzarem la tècnica de "Grup Nominal" (Perez – Campanero)

17 .- Classificació de les emocions

Ob.

Reconèixer les emocions que han sortit en les activitats anteriors.
Classificar-les en quatre categories: positives, negatives, ambigües i estètiques.
Agrupar-les segons les tipologies de ira, tristesa, ansietat, por, alegria, afecte, vergonya.

18 .- Articles de premsa amb contingut emocional

Ob.

Comprovar el contingut emocional d'un conjunt d'articles de premsa.
Examinar la relació entre el contingut emocional d'una notícia i el seu impacte social.
Buscar notícies que hagin donat lloc a una expressió emocional d'abast social.

19 .- Les emocions i les faccions facials.

Ob.

Dibuixar emocions.
Reconèixer les emocions expressades en els patufets.
Avaluar el contingut emocional del rostre humà.

20 .- Les emocions i els colors

Ob.

Expressar emocions mitjançant colors.
Descobrir les sensacions que produeixen els colors.
Llegir les emocions expressades pels colors.

21.- Què fem quan sentim una emoció?

Ob.

Explicar les causes que produeixen emocions.
Descriure les possibles respostes produïdes per una emoció.
Interpretar les conseqüències d'expressar una emoció

22 .- Identificació de emocions

Ob.

Adquirir consciència emocional
Identificar tres emocions: la preocupació, la por i l'ansietat
Elaborar estratègies per controlar aquestes emocions.

23 .- Senyals d'estrès

Ob.

Prendre consciència de l'estrès
Reconèixer els símptomes de l'estrès
Prendre consciència de la incidència d'aquests símptomes en la nostra vida.

24.- Relaxació

Ob.

Explicar que és la relaxació.
Descripció de tècniques de relaxació.
Aprendre a relaxar-nos.
Com podem relaxar-nos davant una situació d'angoixa: l'examen de conduir.

25.- La meditació

Ob.

Explicar que és la meditació.
Com podem començar a resoldre els nostres problemes acadèmics utilitzant tècniques de meditació.
La meditació i els objectius que ens vàrem formular en l'activitat "Som uns guanyadors?"

26.- La bombolla rossa

Ob.

Relaxar la ment
Fitxar l'atenció amb els detalls

27.- Exercici de clarificació

Ob.

Desbloqueig del nostre interior
Assumir la realitat d'un objectiu
Vèncer la resistència al logro.

28.- El riure

Ob.

Importància del riure com exercici de relaxació
Bioquímica del riure.
Practicar el riure.
Analitzar les emocions associades al riure.

29 .- El pensament realista

Ob.

Analitzar la capacitat dels sers humans per enganyar-se a si mateixos.
Buscar las causes que fan que un ser humà adopti aquest tipus de comportament
Veure les causes que es poden derivar d'aquests tipus de comportaments.

30 .- Aprendre de les experiències

Ob.

Identificar els aspectes positius de les experiències viscudes.
Reconèixer que els canvis tenen elements en comú.
Adoptar una actitud positiva davant dels canvis

31 .- Preparats per volar

Ob.

Identificar l'oportunitat que ens donen els canvis o transicions per aprendre estratègies que ens ajuden a superar noves experiències.
Manifestar una actitud positiva d'ajuda als demés a partir de les nostres pròpies transicions.
Reflexionar sobre el propi futur.

32 .- Com em sento?

Ob.

Identificar el nostre estat d'ànim actual
Identificar diferents estats d'ànim que globalment quedin inclosos en benestar i malestar subjectius
Relacionar diferents situacions i actituds amb el nostre benestar o malestar.

33 .- Coses que puc canviar

Ob.

Identificar estratègies per modificar actituds negatives que perjudiquin nostre benestar.

Adoptar una actitud positiva davant la possibilitat de modificar nostra actitud per aconseguir el benestar subjectiu.

34.- Avaluació. Què hem après?

Ob.

Pensar detingudament sobre els aspectes que hem après amb aquestes activitats i com valorar-los.

Quines son les emocions que s'han posat en joc en aquestes activitats.

Quina aplicació tindran per dissenyar la nostra vida.

Utilitzarem la tècnica de "Sistema de Idees Clau" (Perez – Campanero)

35 .- Qüestionari d'educació emocional

Utilitzarem el mateix instrument de mesura que al inici de l'activitat. Es tracta d'estudiar l'evolució del grup classe i l'evolució de cada individu.

Diagnosticar globalment l'estat emocional de l'alumne fent-hi una diferenciació per àrees: consciència i control emocional, autoestima, habilitats sociemocionals, habilitats de vida i benestar subjectiu.

Algunes d'aquestes activitats han pasat posteriorment a formar part del programa, d'altres perteneixen a la meba base d'activitats.

Possibilitats de millora

L'observadora externa, l'alumne del practicum de pedagogia, va fer les següents propostes de millora:

- Caldria desenvolupar un crèdit variable d'aquestes característiques en un altre tipus d'espai. Seria bo per facilitar el treball educatiu, formador i orientador que du a terme el professor buscar una aula àmplia, espaiosa, sense barreres per veure la televisió o la pissarra i amb material mòbil per realitzar les activitats de grup. És a dir, una aula més convencional que no pas un laboratori. D'aquesta manera es podria millorar el procés d'ensenyament-aprenentatge.

- Utilitzar altres recursos a part del dossier, o si més no alternar el dossier amb altres tipus d'activitats per tal de motivar els alumnes evitant així la monotonia de les classes.

- Es podria augmentar el nombre de crèdits variables per trimestre que duguessin a terme el Programa d'Intervenció, d'aquesta manera es podria desdoblar el nombre d'alumnes per crèdit i hi hauria menys alumnes. Seria bo ja que si hi haguessin la meitat d'alumnes el crèdit es podria desenvolupar de millor manera i segur que s'obtidrien resultats millors.

Valoració de l'assistència al desenvolupament de l'experiència per part de l'observadora externa.

La valoració personal que faig de les pràctiques realitzades a l'IES Menéndez y Pelayo és molt positiva, ja que el Programa d'Intervenció en què he participat ha estat molt enriquidor per veure el treball que pot desenvolupar un educador en el centre (tan a nivell de programació-planificació-disseny com a nivell pràctic-d'intervenció directa). Tot i així la meva actuació s'ha centrat bàsicament en:

- Fer d'observadora al llarg de les sessions.
- Col·laborar en la correcció i avaluació dels dossiers.
- Impartir alguna activitat ajudat pel professor.

He d'afirmar que a nivell personal m'hauria agradat implicar-me més en les tasques d'organització dels Crèdits Variables. Però entenc que degut a les circumstàncies (és el primer curs que es posa en funcionament aquest programa al centre i la falta d'experiència pot ser un punt feble davant un grup certament molt diferent als grups habituals i que presenta unes necessitats molt complexes) el que havia de fer era enriquir-me amb el que observava i sobretot entendre els alumnes i comprendre la situació en la que es trobaven. Penso que l'única manera, o la manera més exitosa, d'ajudar i treballar amb un grup d'aquestes característiques és posar-se en la seva pell i poder veure i copsar com entenen ells el món i la vida, i poder saber o intuir quines circumstàncies viscudes els han portat a aquesta visió o concepció.

He de dir que he après. He pogut veure com n'és d'important tenir eines suficients i adequades quan un es troba davant un grup considerat "problemàtic". Cal dir que el professor, Vicent Pascual, té molts anys d'experiència i sap com afrontar situacions extremes. Una altra persona sense la seva experiència i coneixements es veuria desbordada i superada per la situació perdent el control d'aquesta.

Així doncs he pogut apreciar el valor que tenen les següents tasques docents:

- Organitzar i planificar classes.

- Treballar amb la diversitat de l'alumnat, ja sigui a nivell cognitiu (dificultats d'aprenentatge) o bé social (problemes racials o personals).
- Què fer davant les dificultats que presenten alumnes conflictius a l'aula.

He copsat una gran diferència entre els alumnes del primer crèdit variable respecte als alumnes que van fer el segon i tercer. Els alumnes del primer crèdit variable havien escollit el crèdit ells mateixos i per tant hi havia molts d'ells que no eren alumnes "problemàtics", sinó que eren dels considerats "normals" o "molt bons". El comportament que tenien aquests alumnes a l'aula era molt més respectuós respecte al professor i a les activitats. En canvi els grups d'alumnes del segon i tercer trimestre es prenién les classes com una estona que havien d'estar allà i per tant pocs es prenién seriosament les activitats i si podien preferien passar la classe fent altres coses. Molts d'ells no callaven en tota l'hora, d'altres no feien les activitats, i quan es dirigien al professor ho feien d'una forma més directa i una mica més irrespectuosa, o com a mínim prenent-se la confiança per la mà i tractant el professor en molts casos com un igual. El fet de veure el professor com un igual podia en alguns moments resultar una avantatge pel professor i poder així intereutar millor i inserir-se més amb els alumnes (podent-los conèixer més). En definitiva es veia clarament la diferència entre el grup del primer trimestre amb els grups del segon i , sobretot del tercer trimestre on a més era molt nombrós.

Centrant-me en la col·laboració que he desenvolupat respecte a la correcció dels dossiers he de dir que m'ha aportat forces aprenentatges i coneixements respecte a les característiques del grup destinatari. Crec que aquesta ha estat una experiència molt enriquidora ja que he pogut contrarestar les actituds i comportaments que mostren ells a classe amb els seus pensament, coneixements i reflexions que deixen palesos en els dossiers.

Tot seguit exposo en forma de reflexió els coneixements que n'he extret, les conclusions a les quals he arribat sobre aquest grup d'alumnes a través de la correcció dels dossiers, i sobretot el que he pogut copsar i aprendre amb l'apropament cap a aquests alumnes:

Des del meu punt de vista he de dir que en certa manera els resultats dels dossiers han estat sorprenents. És a dir, bàsicament i de forma general es pot dir que els alumnes a classe es comporten de forma no correcta, si entenem que una bona actitud seria la d'atendre al professor, la de mantenir un cert ordre i silenci, la de respectar als companys i al professor,... Normalment els alumnes a l'aula tenien una actitud de passar de tot, de cridar, de no callar, de cridar l'atenció,... Definitivament el seu comportament a classe passava pel fet d'estar actius però no per la feina. Tot i així cal dir que hi havia alumnes que feien tot el contrari. Passaven desapercebuts, intentaven no cridar l'atenció, feien els exercicis que el professor posava, mostraven atenció,... Però aquests eren una minoria.

En els dossiers es copsa que els alumnes són alguna cosa més que el que volen aparentar. A l'aula el seu comportament ve determinat per l'etiqueta que se'ls ha posat. Tots ells formaven part de les quatre classes d'ESO, i en cada una de les seves classes cada un d'ells ja era vist com "el mal estudiant", "el pallasso", "el graciós", "el ligón", "el guapo", "el xulo",... Però el fet que estiguessin tots aquests alumnes reunits formant un sol grup en el crèdit variable feia que entre ells s'entenguessin i es comprenguessin. Per una banda seguien fent el mateix rol que en la seva classe respectiva, però per altra banda en el fons eren conscient que el que els unia no era precisament el fet de ser considerats bons estudiants. I això feia que moltes estones s'involucressin en les activitats deixant de ser "el pallasso", o qualsevulla altre etiqueta.

A més a més en algunes sessions el professor va aprofitar per parlar de quina imatge creien ells que tenien els seus companys de 4rt d'ESO. I certament les seves paraules en molts casos em van sorprendre. Mostraven ser conscients de la imatge que tenia tothom d'ells i reconeixien que havien de canviar o que com a mínim amb aquella imatge se'ls tancaven moltes portes. Per tant sabien que la seva actitud vers els companys, vers l'escola, vers el món, vers la vida, havia de patir una transformació.

Però tot i reconèixer això també mostraven un cert pessimisme sobre la possibilitat d'executar un canvi en ells mateixos, ja que consideraven que les persones del seu entorn no els deixarien canviar. És a dir, per exemple: un d'ells va dir que una de les seves professores li havia dit que era un "inútil" en els estudis i que per tant més valia que els deixes i es dediques a una altra cosa. Aquest exemple deixa palès que d'alguna manera aquests alumnes es veuen endinsats en una mena de cercle viciós que no els dona cap sortida, ningú els hi ha obert mai cap porta. Crec que d'aquest fet podem veure la importància que té un Programa d'Intervenció d'aquestes característiques, ja que és una porta que pot donar noves possibilitats a uns alumnes que moltes persones consideren com a "perduts".

Així doncs analitzant les respostes dels dossiers s'observa com tenen assumit que són els alumnes més desprestigiats, però alhora també mostren la seva part més humana d'il·lusió i de somni d'arribar més enllà. Sovint aquests alumnes han sentit que eren els "marginats" però amb aquest crèdit se'ls ha donat l'oportunitat de ser ells mateixos, i això queda ben reflectit en les respostes dels seus dossiers.

D'alguna manera emplenant les respostes en les dossiers els alumnes alliberen tot allò que els commou, que els preocupa, que els fa somniar, que els fa ser com són,... i el professor té l'oportunitat de conèixer millor cada un d'ells per després poder-lo orientar millor. Hem d'afegir que el fet que el professor hagi mantingut entrevistes individuals amb cada un dels alumnes, ha facilitat el coneixement de cada un d'ells.

Cal dir que al ser una assignatura diferent a les altres els alumnes ja tenien i mostraven una predisposició diferent. Eren conscients de què no havien d'estudiar i passar un examen sobre coneixements sinó que simplement havien de mostrar com eren ells. Aquest també ha estat un element motivador essencial en el desenvolupament i l'atenció que han mantingut en el crèdit.

Els alumnes han pogut conèixer les característiques del seu "JO". Han treballat aspectes referits a la seva persona com aptituds, actituds, intel·ligència, valors, habilitats i interessos que els han ajudat a conèixer qui són i quin és el seu lloc dins de la societat. En definitiva han après a valorar-se i a conèixer les pròpies possibilitats. He pogut copsar com treballar el propi "JO" és un aspecte fonamental i importantíssim en alumnes d'aquestes característiques. Molts d'ells tenen una autoestima molt baixa i el fet de poder treure a l'exterior la persona que porten a dins els ajuda a conèixer millor i a poder valorar més positivament, o fins i tot descobrir, les seves qualitats. Molts d'aquests alumnes estan acostumats a què tothom els tregui defectes i els recordi constantment els seus errors i les coses que fan malament. Poder veure que tenen qualitats, i molt bones, és un pas de gegant per canviar les seves conductes.

I a més a més amb aquest crèdit se'ls ha donat l'oportunitat de començar a configurar el seu futur professional. Han treballat les diferents possibles sortides, les diferents professions existents a les quals poden accedir, els nous estudis, l'entrevista, els tipus de contracte,..., s'ha visitat "Barcelona Activa", tot amb l'objectiu de aconseguir que aquests alumnes puguin orientar el seu futur d'una manera profitosa i exitosa per tal que la societat no els margini.

Voldria destacar una sessió del tercer trimestre en què el professor va parlar als alumnes d'empreses que formaven a nois/noies de la seva edat a través de beques (i per tant gratuïtament) per després treballar en el que se'ls havia format. Molts dels alumnes del grup estaven atents i d'alguna manera es pot dir que quedaven meravellats de què hi ha hagués empreses que agafessin nois/noies sense el graduat de secundària i els donessin l'oportunitat d'aprendre un ofici i poder així ells guanyar-se la vida. Una d'aquestes empreses és ASCAMM⁹ (la qual vaig tenir l'oportunitat de conèixer i visitar dins de les activitats desenvolupades en aquest programa). Aquesta empresa es dedica a formar nois i noies per fer motlles i matrius per al mecanitzat de peces.

Honestament l'aplicació a través dels crèdits variables del Programa d'Intervenció ha donat als alumnes aquella oportunitat que fins ara ningú no els havia concedit.

Penso que poder participar en l'aplicació d'aquest Programa d'Intervenció m'ha donat l'opció de veure a la pràctica tot allò que se'ns explica a la facultat. He entrat en contacte amb un grup d'alumnes amb potenciació de

---

⁹ En els annexes hi ha informació sobre aquesta empresa i la funció formativa que desenvolupa.

ser marginal. He pogut descobrir les persones que s'amaguen rera aquelles conductes "dolentes", rera aquelles "etiquetes" posades de forma cruel i irreal.

És important que el treball educatiu de l'escola, de l'institut, ajudi als alumnes a ser persones, a saber actuar com a tals en el sí de la societat. Els professionals docents haurien de rebre una bona formació educadora que els permetés saber actuar davant alumnes que presenten unes característiques diferents, però que no per això han de ser considerats "problemàtics". Cal recordar que cap alumne, que cap persona és problemàtica, en tot cas podem tenir algú o més d'un problema amb algú alumne. Un professor no té un alumne problemàtic, un professor té algun/s problema/es amb un alumne. Potser aquesta idea hauria d'estar més present en la ment de molts docents i educadors que actualment estan desenvolupant la seva tasca en centres educatius.

Cal formar les noves generacions amb aquesta mentalitat oberta de no classificar, d'entendre i atendre la diversitat. Només d'aquesta manera es podrà desenvolupar una pedagogia per tothom.

Activitats que es varen incloure en altres àmbits del centre

Aquestes activitats va haver-hi una proposta d'incloure-les dins del crèdit de síntesi de quart, que era d'orientació.

7.- Què m'agradaria ser.

Relació entre les competències exigides i les meves aptituds, actituds i habilitats.

7.1.- La Universitat

7.2.- Ensenyaments de professions

7.3.- PGS i INCANOP

7.4.- Cicles formatius

8.- Recursos per l'exploració laboral.

Com obtinc informació.

8.1.- Recerca de treball en Internet

8.2.- Visita d'un centre d'informació sobre formació / ocupació.

14.- I el proper curs què faré?

Em dissenyo el futur.

14.1.- I el pròxim curs què faré?

Per tant del programa inicial es varen deixar de realitzar les següents activitats:

4 .- Consciència emocional i control emocional
Com sento. Com hem relaciono.

- 4.1 .- Per on m'arriben les sensacions.
- 4.2 .- Com vols ser d'intel·ligent
- 4.3 .- Les diferents emocions.
- 4.4 .- Reconeixement d'emocions.
- 4.5 .- Tècniques d'afrontament.
- 4.6 .- La bombolla rosa (aquesta es va fer el primer trimestre).
- 4.7 .- L'expressió facial de les emocions (aquesta es va fer el primer trimestre).

5.- Motivació pel procés.
Aprendre a fer.

- 5. 1 .- Hi ha algú que vol el fracàs?
- 5. 2 .- L'important mai és igual a senzill
- 5. 3 .- La flexibilitat en el procés

6.- L'escola i el meu futur.
Per què les professions
Per què l'escola
Relació entre l'escola i les professions.

- 6-1.- Per què l'escola?
- 6.2.- D'on venen les professions?
- 6.3.- Les matèries escolars i les professions

9 .- Presa de decisions.
Com decideixo les coses

- 9.1 - Actuar? No actuar?
- 9.2 – El pensament realista
- 9.3 – Per què?

10 .- Motivació pel èxit
Què s'hem demanarà i com ho veig.

- 10.1 .- Piràmide de Maslow
- 10.2 .- Desenvolupament de l'autoconsciència
- 10.3 .- Característiques per millorar els resultats en els llocs de treball

11.- Formació per la transició a una professió.

Requisits per l'exercici d'una professió.

11.1 – Què agafaries?

11.2 – L'entrevista

11.3 – Els Contractes (aquesta activitat es va realitzar dins del crèdit de síntesi de quart)

12.- Formació continua.

Serveis que ofereix el nostre entorn

12.1-Per què serveix la formació continua?

12.2 - Es pot suprimir la formació continua?

12.3- Però què és la formació continua?

12.4 – On puc rebre formació continua

13.- Ara que ja soc un professional

Saber estar

13.1 – La comunicació interpersonal.

13.2 – Missatges JO

13.3 – Informació útil

13.4 – El rumor

13.5 – Rebre i fer crítiques

13.6 - Les mentires vitals

13.7 – Seguir instruccions

Intervenció a l'IES Pedraforca d'Hospitalet del Llobregat

En l'IES Pedraforca la inmtervenció va anar per camins molt diferents del previstos inicialment. En primer lloc la persona que s'havia compromés a desenvolupar el programa, per qüestions organitzatives no va ser tutora, sinó que tenir que ser la coordinadora pedagògica d'ESO, aquest fet va donar lloc a que no disposes de la persona adient per desenvolupar el programa.

L'altre problema es va produir pel fet d'haver canviat l'equip directiu i que aquest, juntament amb la coordinadora d'ESO, donessin prioritat a altres projectes de centre:

- a) Elaboració d'un pla d'acció tutorial.
- b) Elaborar un projecte pel tractament de la diversitat: "L'hort escolar"
- c) Elaborar un pla general per transformar el centre: elaboració d'un pla estratègic.

I com conseqüència de l'elaboració del pla estratègic el desenvolupament alguns conceptes inclosos en aquest:

- a) Acollida d'alumnes.
- b) Acollida de professors.

La meua intervenció va tenir lloc en tots aquests camps a la vegada. Anen a descriure'ls un a un.

Elaboració d'un pla d'acció tutorial

Això es va fer amb el suport de l'ICE de l'UPC, el qual va convertir aquesta intervenció en un assessorament sota el nom de: "L'educació emocional en la tutoria a secundària"

PLA DE FORMACIÓ EN LA ZONA

Assessorament per treballar aspectes relacionats amb el pla d'acció tutorial.

PROGRAMACIÓ

Contingut

- A) L'adolescència. Què és? Quins problemes ens poden donar?
- B) Presentació a tall d'exemple de dos PAT corresponents a dos centres diferents.
- C) Presentació d'un bloc de sessions de tutoria comuns. Estratègies amb alumnes, professors i pares d'alumnes.
- D) Presentació d'un bloc de sessions de tutoria d'educació emocional adreçades a alumnes de primer cicle.
- E) Presentació d'un bloc de sessions de tutoria d'educació emocional adreçades a segon cicle
- F) Presentació de diverses fons bibliogràfiques i la seva conceptualització dins l'ESO.
- G) Els recursos al nostre abast: Internet, Centres de recursos, associacions, ... per ser utilitzats dins la tutoria.
- H) La coordinació primària secundària com eix vertebrador de la tutoria en primer cicle

- I) Taller: Utilitzant la informació exposada hem de dissenyar un PAT.
- J) Aplicació del PAT, seguiments i posta en comú dels problemes. (això es una activitat que es farà al llarg del curs)

METODOLOGÍA

Es faran tres sessions inicials per presentar els materials i els recursos que s'empraran en l'assessorament.

La resta de sessions es faran a raó d'una per mes per tal de fer un seguiment de l'activitat.

CENTRE

IES Pedraforca. Codi 08019319
 C/ Enginyer Moncunill, 2
 08905 L'Hospitalet del Llobregat
 Tel.- 93 449 47 14 Fax.- 93 440 97 54

Coordinadora de l'activitat en el centre:

Nom: Teresa **Cognoms** MENGUAL CARLES

Relació del professorat del grup de treball:

NOM i COGNOMS	CENTRE DE TREBALL
MENGUAL CARLES, Teresa	IES Pedraforca
MARTÍN BELZUZ, David	IES Esteve Terrades i Illa
APARICIO SUÑEN, Alejandro	IES Pedraforca
SALSENCH BONET ,M. Carme	IES Pedraforca
SALORD SOLÉ ,Concha	IES Pedraforca
BLASI GUTIERREZ , Montse	IES Pedraforca
ELORZA SAN MILLÁN, Fèlix	IES Pedraforca
ALONSO AZNAR, Luis M.	IES Pedraforca
VIRGILI ELVIRA, Ana	IES Pedraforca

Persona que assessorarà el projecte

Necessitats pressupostàries

Recursos humans

A) 15 hores de reunions de treball cooperatiu entre els membres dels grup per fer propostes de treball, per fer seguiments dels treballs iniciats, per fer avaluacions de les intervencions, per fer propostes d'innovació.

B) 15 hores de treball individual dels diferents membres del grup per: preparar materials, experimentar els materials en els alumnes, reunions de coordinacions amb altres companys/es del centre de treball.

Recursos econòmics

Material fungible de tipus general: paper, fotocopies.

DATA D'INICI

Dimarts 14 de novembre de 2000 a les 17 h a l'IES Pedraforca

HORARI

Dilluns de 17 h a 20 h a l'IES Pedraforca

Del desenvolupament d'aquesta programació es elaborar, per consens, un document (primer i segon nivell de concreció del PAT de l'IES Pedraforca), l'índex del qual és:

Definició del objectius que volem treballar des de la tutoria

1. Educació sexual
2. Consum de substàncies tòxiques
3. Seguretat vial
4. Resolució de conflictes
5. Coneixement de si mateix
6. Hàbits alimentaris
7. Els valors.
8. Desenvolupament moral.
9. La comunicació
10. Control emocional
11. Autoestima
12. L'educació pel procés i l'èxit
13. Habilitats de vida
14. Tècniques d'estudi
15. Treball cooperatiu (Treball en equip)

16. Orientació acadèmica
17. Orientació personal
18. Orientació professional
19. Coneixement del medi
20. Acollida de nous alumnes
21. Avaluació de les distintes personalitats

L'entorn proper del centre (EXOSISTEMA):

Informació sobre:

- EAP
- Centre de recursos
- EAIA
- CAPIP
- UEE
- Serveis socials de la zona
- Serveis sanitaris
- Equipaments socials
- Centres de formació ocupacional de la zona
- D'altres

L'entorn proper del centre (Macrosistema)

Informació sobre:

- Servei d'ensenyament del català
- Alta inspecció
- EAP d'autisme
- EAP de deficients visuals
- CREDA
- Associacions sobre l'anorèxia i bulímia
- Síndrome de Down
- Associació (o organisme) pel tractament de la dislèxia
- Associació pel tractament de la hiperactivitat (TDA)
- Organismes d'assessorament per l'educació viària
- Entitats privades i públiques que fan intervencions en les escoles sobre temes relacionats amb la salut
- Síndic de greuges
- Direcció general d'atenció a la infància
- Mossos d'esquadra (Comissaria de menors)
- Entitats que publiquen temes d'interès didàctic per la tutoria
- Altres

Objectius¹⁰, específics per nivell, que volem treballar cada curs des de la tutoria grupal

PRIMER CICLE

Primer d'ESO

---

¹⁰ Cal considerar els objectius com a bloc d'activitats

Segon d'ESO

SEGON CICLE

Tercer d'ESO

Quart d'ESO

Activitats comunes a tots els cursos

- Activitats fixes (ex. triar delegat)

Objectius que volem assolir des de la programació de temes transversals.

- Celebrat efemèrides
- Fent un cicle de conferències
- *Creant-hi un variable*
- Activitats extraescolars
- Altres

Aquest curs s'ha iniciat en el centre un programa transversal sobre prevenció de drogodependències coordinat per: Aparicio Suñen, Alejandro, programa que ha rebut una subvenció per part de l'Ajuntament de L'Hospitalet.

Definició de les tasques que ha de fer el tutor

1. Gestionar el currículum dels alumnes
2. Preparar l'avaluació
3. Presidir les reunions d'avaluació
4. Cercar informació entre els membres de l'equip docent
5. Fer informes d'avaluació
6. Entrevistes amb pares
7. Entrevistes amb alumnes
8. Relacionar-se amb altres institucions:
  - a. EAP
  - b. EAIA
  - c. CAPIP
  - d. Centres d'acollida
  - e. UEE
  - f. Serveis socials de la zona
  - g. Centres de reeducació de drogodependències
  - h. ...

Tasques que cal amb els alumnes

Tasques que cal fer amb els professors

Tasques que cal fer amb les famílies

En l'annex II figura el document elaborat.

Elaborar un projecte pel tractament de la diversitat: “L’hort escolar”

Aquest projecte de renovació pedagògica està adreçat a alumnes de rics de fracàs escolar, alumnes que presenten problemes d’aprenentatge, desmotivats pel treball intel·lectual, però que presenten una bona disposició pels ensenyaments pre-professionals, ensenyament que els podem dur d’una forma ràpida a un ensenyament professionalitzador i una incorporació, a mig termini, al món laboral.

Aquest projecte implica a tota la comunitat educativa, per una altra part vincula l’educació, la formació, la cultura, els valors vers el medi ambient amb l’àmbit de la ciutat i, de la comarca del Baix Llobregat.

És un projecte que està fonamentat en les següents línies:

- A) Tractament de residus. És contemplat crear una secció de compostatge.
- B) L’aigua. Es faran estudis comparatius de diferents sistemes de rec: inundació, gota a gota, PVC. És farà un estudi de la despesa econòmica i, l’optimització de recursos naturals (l’aigua en aquest cas)
- C) Contaminació atmosfèrica. Farem un anàlisi de la terra abans de plantar i després de recollir el plantat, amb l’objecte de veure la variació de la qualitat de la terra, això ens permetrà fer hipòtesis sobre l’impacte que l’acció de l’home té en la qualitat de la terra.
També, mitjançant la visita d’una explotació agrícola, farem una comparació del desenvolupament de les plantes entre el medi urbà i el medi agrícola.
- D) Farem un estudi del desenvolupament de les plantes en funció de la qualitat de sol rebut.

Implica a les següents àrees:

MATEMÀTIQUES

Ja que desenvolupar tasques com:

- Càlculs de superfícies, volums, perímetres, costos, problemes d’optimitzacions, maneig de diferents unitats de mesures, ...

TECNOLOGIA

Ja que desenvolupar tasques com:

- Sistemes de rec
- Sistemes i tècniques de conservació d'aliments.
- Planificació de tasques
- Fer projectes i estudiar la seva viabilitat
- Estudi de sistemes energètic emprada en agricultura.

TALLER MECÀNIC

Ja que desenvolupar tasques com:

- Eines utilitzades i la a conservació.
- Maquinaria utilitzada en l'agricultura i el seu manteniment.
- Seguretat i higiene en l'utilització de les eines i maquines agràries.

SOCIALS

Ja que desenvolupar tasques com:

- Coneixement de l'àmbit urbà de l'Hospitalet dins l'àmbit del baix Llobregat
- Coneixement dels actes socials relacionats amb l'agricultura que es desenvolupen en la comarca del baix Llobregat o bé en comarques limítrofes

LLENGUA (CATALÀ I CASTELLÀ)

Ja que desenvolupar tasques com:

- Informes de projectes i de resultats.
- Cartes per sol·licitar informacions a diferents organismes, institucions, entitats, empreses.
- Cartes per fer marketing personal.
- Interpretació de textos, instruccions i informes.
- Expressar-se de forma significativa i entenedora.

LLENGUA EXTRANGERA

Ja que desenvolupar tasques com:

- Saber interpretar un text d'instruccions escrit en una llengua estrangera.
- Coneixement del significat d'alguns termes emprats en el llenguatge tècnic:

Input
Out
Feedback

ORIENTACIÓ

Ja que desenvolupar tasques relacionades en

a) Personal:

Coneixement de si mateix
Autoestima
Competències bàsiques.
Motivació pel procés i l'èxit
Resolució de conflictes.
Tècniques de negociació

b) Acadèmica

Diferents itineraris formatius i on es poden fer.
Visita dels següents centres de formació

c) Professional

Estudi de diverses professions relacionades en l'àmbit de la producció d'aliments i la seva transformació. Empliability d'aquestes professions.

TECNOLOGIA DE LA PRODUCCIÓ AGRARIA

Ja que desenvolupar tasques relacionades en:

- Estacionalitat dels cultius
- Diferents tipus de cultius segons el clima
- Utilització de productes fitosanitaris.
- La utilització dels adobs químics (principis actius)
- La utilització d'adobs orgànics: el compostatge.

A l'annex III es pot veure el projecte.

Elaborar un pla general per transformar el centre: elaboració d'un pla estratègic.

Esta fonamentat en les següents línies de treball:

A) ACOLLIDA

Acollida d'alumnes

Ob. Rebre els alumnes que arribin al centre nous.

Coordinació Primària – Secundària

Aconseguir una coherència entre totes les escoles de xarxa pública de la zona d'escolarització de l'IES Pedraforca.

B) FORMACIÓ D'ALUMNES

Coordinació de tutories

Ob. Desenvolupar el tercer nivell de concreció de la tutoria

Revisió de les propostes curriculars

Ob. Avaluar l'oferta de crèdits variables que ofereix el centre.

Utilització de noves tecnologies

Ob. Difondre l'ús de les noves tecnologies.

Avaluació d'alumnes

Ob. Optimitzar els processos d'avaluació dels alumnes.

La promoció dels alumnes

Ob Consensuar criteris de promoció

C) RECURSOS HUMANS

Acollida de professors nou vinguts

Ob. Integrar ràpidament al professorat que bé nou al centre.

Acollida de professors del centre

Ob. Planificar el curs

Professors tutors

Ob. Planificar el PAT

Gestió de la informació

Ob. Fer que tothom s'assabenti de les coses

D) RELACIONS AMB L'AMPA

Relacions amb l'AMPA

Ob. Definir el marc de les relacions centre –AMPA

E) ÀMBIT DEL CENTRE

Relacions amb l'entorn i potenciació de les instal·lacions del centre

Ob. Integrar el centre en l'entramat social i econòmic on es troba ubicat.

Potenciació de les instal·lacions del centre

Ob. Relacionar el centre en el sector productiu econòmic de L'Hospitalet.

Fons de finançament del centre

Ob. Incrementar els recursos econòmics del centre

A l'annex IV es pot veure el projecte.

Com conseqüència del desenvolupament del pla estratègic de centre s'han desenvolupat dos subprojectes:

- a) Acollida d'alumnes.
- b) Acollida de professors.

Acollida d'alumnes

Els punts que tracta son:

1. Presentació : què és el Pedraforca?

2. Funcionament

3. Com s'organitza l'Educació Secundària Obligatòria (ESO)

3.1 Crèdits Comuns, Crèdits Variables i Crèdit de Síntesi.

3.1.1 Crèdits comuns

Projecte Curricular del Centre (Promoció 2000-2004)

3.1.2 Crèdits variables

Quins son els crèdits variables que s'ofereixen al centre?

3.1.2 Crèdits de Síntesi.

Quins son els crèdits de síntesi que s'ofereixen al centre?

3.2 Avaluació

3.2.1 Superació de Cicle

4. Tutories

5. Normes de convivència.

- A) ASSISTÈNCIA I PUNTUALITAT
- B) A LA CLASSE

- C) A L'ESBARJO
- D) A LES ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES DELS CRÈDITS I CRÈDIT DE SÍNTESI.
- E) A LES ACTIVITATS EXTRAESCOLARS

6. Òrgans de govern i de coordinació

7. Equip psicopedagògic

8. Serveis

9. Associació de pares i mares.

10. Calendari del curs 2001-2002

10.1 Inici i finalització de les classes

10.2 Vacances i festius

10.3 Els dies festius de lliure disposició

11. Presentació dels treballs escrits

A l'annex V es pot veure el document.

Acollida de professors.

Es tractava l'elaborar un dossier on figures tota la informació necessària per iniciar el curs. El contingut d'aquest dossier era:

Dossier de tutor

1. Llista del Curs
2. Decret de Drets i Deures dels alumnes
3. Fotografies
4. Als pares dels nostres alumnes d'ESO
5. Fitxa de l'alumne
6. Assignació de l'hora de tutoria
7. Model de carta als pares per notificar faltes d'assistència dels alumnes
8. Full de seguiment de l'alumne (entrevistes)
9. Programació de proves i treballs
10. Full de seguiment dels variables
11. Full de derivació
12. Sol·licitud de visita de pares
13. Convocatòria de reunió de pares
14. Reclamació de notes
15. Comunicat obre desperfectes
16. Comunicat d'apercibiment
17. Sol·licitud d'entrevista als pares per mal comportament
18. Model de carta als pares absentistes
19. Grups de treball del crèdit de síntesi
20. Acta d'elecció dels delegats
21. Guia del professor: les actes de reunions
22. Acta de sessió de tutoria

23. Dates d'interès relacionades amb temes transversals
24. Model de presa de decisions (DECIDES) Krumboltz
25. Pautes per organitzar l'estudi
26. Qüestionari per avaluar el grau d'hiperactivitat d'un alumne
27. Com pot ser un alumne?
28. Adreces d'interès per la tutoria
29. PRIMER CICLE D'ESO (document adreçat als alumnes de primer cicle)
30. Llistat dels diferents tutors, Cotutors i coordinadors.
31. Informe orientador final d'etapa (Tutories de quart)
32. Permís als pares per entrar tard o sortir abans en cas d'absència d'un professor (alumnes de segon cicle)
33. Tríptics de l'oferta educativa de les diferents famílies professionals. (tutories de quart)

Dossier de professor

1. Anem tots a una
2. Tríptic de l'oferta de l'IES Pedraforca
3. Calendari del curs 2001-2002
4. Calendari de reunions i activitats curs 2001-2002
5. Llistat Càrrecs i Nivells ESO i Batxillerat
6. Organigrama de funcionament del professorat
7. Participació de l'alumnat
8. Organigrama de funcionament del Consell Escolar
9. Full d'instruccions per omplir la declaració personal d'horari
10. Full de declaració personal d'horaris (tres, un per trimestre)
11. Distribució dels espais del centre
12. Material per substituir a un professor
13. Autorització de sortida extraescolar
14. Comunicat i justificació de faltes d'assistència
15. Full d'incidències. Comunicació interna
16. Comunicació d'enfrontament verbal amb un professor
17. Comunicat sobre faltes de comportament
18. Informació als pares sobre el rendiment acadèmic.
19. Comunicació interna d'activitats extraescolars
20. Normativa de guàrdies
21. Expulsions de classe
22. Comunicat d'expulsions

A l'annex VI es pot veure aquest material.

Intervenció a l'IES Maria Rubies de Lleida

La intervenció en aquest centre va ser molt limitada, es va lliurar el programa a la persona que el tenia que desenvolupar, el Sr. Jordi Illa, però no vaig poder fer-ne un seguiment acurat de la aplicació.

També es va donar la circumstància que el Sr. Jordi Illa, que es Salesia, l'han traslladat, la comunitat, a Sant Boi, on els seus interessos pedagògics en aquests moments van per altres camins: la integració de nou vinguts.

Possiblement, aquest curs s'inicií un altre tipus de col·laboració amb el Sr. Jordi Illa on s'utilitzin aquests materials o part d'ells.

4.- Estudis i/o cursos realitzats:

He impartit:

Un assessorament a l'IES Pedraforca sobre tutoria: L'educació emocional en la tutoria a secundària" (ICE UPC)

He participat:

En el grup de coordinació primària secundària de Sant Gervasi – Sàrria (ICE UB): Elaboració de materials per treballar el pas de primària a secundària.

Assessorament: "Pla d'acció tutorial a 2n Cicle d'ESO" en el Menéndez y Pelayo (ICE UB)

He assistit:

II Jornades d'intercanvi d'experiències Primària-Secundària.

La Salut i el grau de satisfacció del professorat és clau! (IV Jornades de reflexió i formació sobre el rol, perfil i funcions del professorat de Psicologia i Pedagogia a la Secundària)

Altres grups de treball en els que he participat:

GROP (Grup de recerca d'orientació psicopedagògica. UB)

EROPS (Grup de recerca d'orientació psicopedagògica social. Associació sense ànim de lucre)

4.1.- Continguts

- Planificacions per la transició Primària – Secundària
- Problemes conductuals a l'aula
- Elaboració d'un PAT

- Elaboració, experimentació i avaluació d'activitats destinades al desenvolupament d'un preograma d'intervenció d'educació emocional.
- Experimentació d'activitats pel tractament de la diversitat.

4.2.- Resultats i utilitat.

El producte final que s'esperava obtenir era un programa, complet, d'intervenció adreçat a alumnes que presentin problemes d'aprenentatge. El resultat ha estat:

A) S'ha desenvolupat el programa però aquest ha resultat massa ambiciós en el seu plantejament, sempre pensava en un crèdit o una franja de crèdits a quart d'ESO i el resultat ha estat un conjunt d'activitats, separades en 13 dimensions, de les que se'n poden derivar varies intervencions:

- Activitats per ser incloses dins un PAT de segon cicle com les corresponents a la variable del "Coneixement de si mateix" "Autoestima i auto concepte"
- Activitats com les incloses en la variable de "Consciència emocional i domini emocional" per tal de ser incloses com matèries transversals i adreçades a tota la població.
- Totes les activitats sobre la motivació : "Motivació pel procés" i "Motivació pel èxit", com activitats que en el seu conjunt donarien lloc a un crèdit variable, complementari d'un crèdit sobre habilitats socials.
- Un conjunt d'activitats d'orientació, com són les corresponents a les variables que hem definit com: "Què m'agradaria ser"; "Recursos per l'exploració laboral"; "Formació per la transició a una professió"; "Formació continua"; "Ara que ja soc un professional"; "I el proper curs què faré", que en el seu conjunt podrien donar lloc a PAT de quart que fos complementat amb crèdit de síntesi sobre orientació.
- I finalment les dues dimensions: "L'escola i el meu futur" i "Presca de decisions" poden ser utilitzades per ajudar aquells alumnes que presentin un rebuig al sistema educatiu.

B) La diversitat dels centres on es pretenia aplicar i experimentar el programa a donat lloc a que les intervencions no foren com estava previst, així a l'IES Pedraforca, la meua presència va donar lloc al desenvolupament de varis programes col·laterals, programes que estan tenint una continuïtat:

- Desenvolupament del segon nivell de concreció del PAT general del centre (ESO). Aquests curs es desenvoluparà el

tercer nivell de concreció. Actuo com assessor subvencionat per l'ICE de l'UPC.

- Realitzar un projecte d'hort escolar com eina per el tractament de la diversitat. S'està desenvolupant aquest curs. Actua com assessor Santiago del Castillo, professor extern al centre. Ho fa gratis.

- Planificar el pla estratègic de centre. Aquests curs s'han creat diverses comissions amb l'objecte d'arribar a situacions de màxim consens. Actuo com assessor extern del projecte, per amistat. També i dins d'aquestes actuacions s'ha format un grup de treball format per Salvador Pallarès, Teresa Mengual i Jo mateix on volem desenvolupar un instrument d'avaluació del pla estratègic. Aquest grup també treballarà per amistat.

- Dins de l'equip directiu s'ha iniciat una reflexió de tot el que representa la gestió del centre utilitzant tots els recursos dels que es pot disposar, elaboracions de materials per facilitar-ne aquesta gestió. Actuo com assessor, també per amistat.

C) De l'intervenció a l'IES Menendez y Pelayo també s'han derivat efectes colaterals i que s'han materialitzat aquest curs en:

- He estat moment coordinador de l'ESO (segon cicle). Des d'aquesta coordinació, juntament amb la coordinadora pedagògica (Isabel Gimeno), estem treballant en varies línies:
  - Acollida de nou vinguts.
  - Preparació de les reunions amb pares.
  - Gestió de la promoció dels alumnes i treballs d'estiu.
  - Gestió de les avaluacions
  - Gestió d'alumnes amb el Winsec
  - Revisió dels crèdits de síntesi desenvolupats altres cursos.
  - Orientació dels alumnes de nocturn (específica sobre cicles formatius)

- Dins del grup de coordinació Primària – Secundària, grup al que pertany des de fa tems com professor de l'IES "Menéndez y Pelayo", he assumit la coordinació d'un subgrup de treball en el que es pretén fer una coordinació des de el punt de vista dels diferents PAT's. En aquest moment no se sap si aquest grup gaudirà d'algun tipus de recolzament extern per part d'algun organisme.

- Al ser coordinador de l'IES Menéndez y Pelayo i estar assessorant projectes a l'IES Pedraforca s'ha establert una coordinació, intercanvi d'informació intercentres, interzona, intermunicipi i interorganització de l'oferta educativa (els dos centres tenen diferent oferta educativa)

D) De l'actuació a l'IES Maria Rubies de Lleida no s'ha derivat cap projecte, tant sol s'ha establert una relació amb Jordi Illa, persona encarregada de l'aplicació del projecte, d'intercanvi d'informació sobre recursos, estratègies i programes utilitzables per integrar socialment als nou vinguts d'altres països.

5.- Conclusions: Suggeriments, conseqüències, aplicacions i valoracions del treball o estudis, tant des del punt de vista de la matèria objecte del treball de llicència com des de la pràctica docent en els centres d'ensenyament.

En el moment de fer-ne una avaluació de la llicència he de dir que ha estat una experiència positiva, que durant el seu desenvolupament va haver-hi moments que no ho veia gens clar, moments en que preferia no haver-la demanat, sobre tot en el moment de sol·licitar una comissió de serveis, no es considerava cap mena de continuïtat en el centre!

Aquesta llicència m'ha permès entre altres coses:

- Fer una reflexió sobre la meua pròpia tasca docent.
- Poder conèixer altres centres, tan públics com privats, tan d'ensenyaments reglats com d'ensenyaments no reglats, tan de Catalunya com d'altres comunitats.
- Entreveure les línies d'actuació del Departament vers l'ensenyament a Catalunya.
- Establir contactes amb companys d'altres comunitats i d'altres centres diferents als que he estat. Des d'aquest punt de vista m'he adonat que certa mobilitat del professorat, voluntàriament, mitjançant comissions de serveis pot ser la millor autoformació d'aquest (La teoria dels sistemes preveu aquesta possibilitat com quelcom positiu)
- Conèixer diferents programes d'actuació pedagògica.
- Veure la importància que té, ho més ben dit que podria tenir, el contacte de la Universitat (Pedagogia, Psicologia, Educació Social, ...) amb els centres d'ensenyament.
- Avaluar un programa d'intervenció en un centre per tal de veure la seva possible eficiència i eficàcia.
- Tenir temps per poder reflexionar, redactar i provar activitats adreçades a alumnes.
- Apropar-me a la tipologia d'alumne "conflictiu": que vol dir aquesta paraula, les necessitats de tot alumne conflictiu son les mateixes?, la conflictivitat està associada a la classe social?
Respecte aquest punt he pogut entreveure que la "conflictivitat" no està associada a la classe social, el que si ho està es la forma de

manifestació d'aquesta "conflictivitat", d'aquesta forma, crec, que la "conflictivitat" de les classes socials més acomodades està més associada a l'estadi evolutiu de l'alumne, mentre que la "conflictivitat" de l'alumne que pertany a classes més desfavorides està més associada a situacions reivindicatives de tipus social, i tot això, sense oblidar que la variable afectiva, de manca d'autoestima, de no coneixement de si mateix ni de l'entorn, són variables comunes a les dues situacions.

- Esbrinar en quin moment és més important educar que ensenyar. Es pot educar sense ensenyar? Es pot ensenyar sense educar?. Problemàtica que se'n pot derivar quan es produeix una distorsió entre tots dos conceptes.
- Esbrinar la importància que té per un centre treballar amb tots els agents socials que té al seu abast.

Suggeriments

Aquesta llicència ha suposat una despesa econòmica per al Departament d'Ensenyament i un esforç per a la persona que l'ha desenvolupat, es va fer un plantejament inicial però la realitat del dia a dia va fer que es desenvolupes per camins paral·lels, que dones lloc a altres projectes, projectes que s'estan duent a terme en centres concrets, que el seu desenvolupament depèn del voluntarisme d'algunes persones, en definitiva crec que es un esforç que pot esdevindre's estèril en qualsevol moment per falta de recolzaments de tot tipus, no necessàriament econòmics.

Crec que després del període de la llicència hauria d'establir-se un mecanisme de seguiment dels fruits donats, de l'impacte que ha tingut aquesta reflexió i de fer-ne una avaluació posterior. És molt possible que els treballs que desenvolupi posteriorment al període de la llicència poden ser més innovadors i de major aplicabilitat que el propi treball de la llicència, **però qui ho avaluarà?**

6.- Relació dels materials continguts en els annexos.

Annex I: Programa de desenvolupament personal i professional per alumnes de segon cicle de l'eso amb dificultats

Annex II: Segon nivell de concreció del PAT de l'IES Pedraforca.

Annex III: Programa pel tractament de la diversitat: L'Hort Escolar.

Annex IV: Pla estràtic de l'IES Pedraforca.

Annex V: Pla d'acollida d'alumnes (IES Pedraforca)

Annex VI: Documentació relativa al pla d'acollida de professors (IES Pedraforca)

Annex VII: Exemplificació d'activitats desenvolupades pels alumnes de l'IES Menéndez y Pelayo

7.- Bibliografia.

- Ajuntament de L'Hospitalet (1997). *Història de L'Hospitalet: una síntesi*. L'Hospitalet: Centre d'Estudis de L'Hospitalet.
- Ajuntament de L'Hospitalet (1998). *L'Hospitalet és escola*. L'Hospitalet: Centre d'Estudis de L'Hospitalet.
- Ajuntament de L'Hospitalet (2001) *Biblioteca i l'escola*. L'Hospitalet: Àrea d'Educació i Cultura.
- Ajuntament de L'Hospitalet (2001) *Guia de recursos per a la transició al món del treball*. L'Hospitalet: Àrea d'Educació i Cultura.
- Ajuntament de L'Hospitalet (2001) *Guia de recursos per a la transició al món del treball*. L'Hospitalet: Àrea d'Educació i Cultura.
- Ajuntament de L'Hospitalet (2001) *L'escola pública de L'Hospitalet*. L'Hospitalet: Àrea d'Educació i Cultura.
- Ajuntament de L'Hospitalet (2001) *La nova formació professional a L'Hospitalet*. L'Hospitalet: Àrea d'Educació i Cultura.
- Ajuntament de l'Hospitalet (2000). <INTRO>. Hospitalet de Llobregat: Àrea d'Educació i Cultura.
- Ajuntament de L'Hospitalet. (2001). *Intro*. Hospitalet: Àrea de Cultura i Educació.
- Albericio, J.J. (1991) *Educar en la diversidad*. Madrid. Ed. Bruño.
- Albiizuri, E. et al. (1992), *Autoconcepto y educación*. Bilbao. Servicio Central de Publicaciones. Gobierno Vasco.
- Alcántara, J.A. (1990). *Como educar la autoestima*. Barcelona. CEAC
- Alfaro Rocher, I. (1998). Tendencias en la evaluación psicopedagógica: un acercamiento a través del ámbito de las dificultades de aprendizaje. *Revista de Investigación Educativa*. Volumen 16, número 2. 125-154
- Alonso Tapia, J. (1992). *Motivar en la Adolescencia: Teoría Evaluación e Intervención*. Madrid. Universidad Autonoma de Madrid
- Alonso Tapia, J. (1994). *¿Qué es lo mejor para motivar a mis alumnos ? Análisis de lo que los profesores saben, creen y hacen al respecto*. Madrid .Universidad Autonoma de Madrid.
- Alonso Tapia, J. (1994). *Motivación y aprendizaje en el aula*. Madrid Santillana
- Alvarez González, et al. (1991). *La Orientación vocacional a traves del Curriculum y de la tutoria*. Barcelona .Graó-ICE.
- Alvarez González, M. (1989). *La Madurez Vocacional en los alumnos de Secundaria*. Barcelona .Tesis Doctoral. Universitat de Barcelona.
- Alvarez González, M. (1995) *Orientación Profesional*. Barcelona. Ed. Cedecs Psicopedagogía
- Álvarez González, M. (1995). *Orientación Profesional*. Barcelona: Cedes.
- Álvarez González, M. (2001). *Diseño y evaluación de programas de educación emocional*. Barcelona: Praxis.
- Alvarez González, M. et al. (1989). *Pograma de Orientación de estudios y vocacional al término de la escolaridad obligatoria*. Barcelona .PPU
- Àlvarez González, M. i Rodríguez Espinar, S. (2000) *Cambios socio – educativos y orientación en el siglo XXI: Nuevas Estructuras, roles y Funciones*.

- Álvarez Hernández, J. F. (2000). *Evaluación del programa de educación para la carrera y desarrollo vocacional, " Para decidirme..."*. Inédito. Tesis Doctoral. Universidad de Almería.
- Alvarez Rojo, V. y Hernández Fernández, J. (1998) El modelo de intervención por programas. *Revista de Investigación Educativa*. Volumen 16, número 2. 79-123
- Álvarez, M. (1988). *El equipo directivo. Recursos técnicos de gestión*. Madrid: Editorial Popular.
- Álvarez, M. y Santos, M. (1996). Dirección de centros docentes. Gestión por proyectos. Madrid: Escuela Española.
- André, C. y Lelord, F. (2000). *La autoestima*. Barcelona: Kairós.
- André, Christophe y Lelord, François (2000). *La Autoestima*. Barcelona: Kairós.
- Antonio Pantoja Vallejo y Tomás J. Campoy Aranda "La formación inicial del profesor de Educación Secundaria. Situación actual y perspectivas de futuro." *Revista de Investigación Educativa* . Volumen 18, número 1, 2000 págs 147 – 173.
- Antúnez, S. y Gairin, J. (1990). *El projecte educatiu*. Barcelona: Departament d'Ensenyament.
- Antúnez, S., del Carmen, Ll. , Imbernon, F. Parcerisa, A. Zabala, A. (1991). *Del projecte educatiu a la programació d'aula. El què, el quan i el com dels instruments de la planificació didáctica*. Barcelona: Graó.
- Arnaiz, P. (1988). *Qui és qui. Les relacions humanes al grup-classe*. Barcelona Graó.
- Arnau, J. (1990). *Metodología de la investigación en ciencias del comportamiento*. Murcia Universidad de Murcia
- Aula Bellvitge. (1991). *Quaderns de rock de L'Hospitalet, catàleg de grups*. L'Hospitalet: Centre d'Estudis de L'Hospitalet.
- Ayuntamiento de Victoria (1990). *Diseño curricular del centro de educación compensatoria de Victoria-Gasteiz*. Victoria: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco
- Barberá, V. (1992). *Método para evaluación de centros*. Madrid: Escuela Española.
- Barberá, V. (1993). *Cómo Elaborar un Proyecto Curricular de Centro*. Madrid: Escuela Española.
- Barrra, R. (1985). *Círculos de Calidad en Operación* . México McGraw-Hill
- Beare, H., Caldwell, B.J., Millikan, R.H. (1992). *Cómo conseguir centros de calidad*. Madrid: La muralla.
- Beltran, J. (coordinador) *Manual de asesoramiento y orientación vocacional*. (1995) Madrid Col. Psicología Evolutiva y de la Educación. Ed. Síntesis
- Best, J.W. (1982). *Como investigar en educación*. Madrid. MORATA
- Bisquerra, R. (1989). *Introducción conceptual al análisis multivariable*. Barcelona. PPU
- Bisquerra, R. (1989). *Metodos de Investigación Educativa. Guia Practica*. Barcelona. Ed. CEAC
- Bisquerra, R. (1991). *Orientació psicopedagògica i desenvolupament de recursos humans*. Barcelona La llar del llibre

- Bisquerra, R. (1992). *Orientación psicopedagógica para la prevención y el desarrollo*. Barcelona .Ed. Boixareu Universitaria
- Bisquerra, R. (1993). *Orientación psicopedagógica*. Barcelona. Proyecto docente e investigador
- Bisquerra, R. (1996). *Orígenes y desarrollo de la orientación psicopedagógica*. Madrid. NARCEA
- Bisquerra, R. (2000). *Educación emocional y bienestar*. Barcelona: praxis.
- Blanco Prieto, F. (1994). *La evaluación en la educación secundaria*. Salamanca: Amarú
- Bolívar, A. (2000). *Los centros educativos como organizaciones que aprenden*. La Muralla: Madrid.
- Borrel Felip, N. (1989). *Organización escolar*. Barcelona: Humanitas
- Botey, C. (1985). *Bibliografía sobre L'Hospitalet*. L'Hospitalet: Centre d'Estudis de L'Hospitalet.
- Botey, C. (1986). *54 relats d'immigració*. L'Hospitalet: Centre d'Estudis de L'Hospitalet.
- Briones, G. (1991). *Evaluación de Programas Sociales*. México. Trillas
- Brunet, J. y Negro, J. (1996). *Tutoría con adolescentes*. Madrid: San Pio X
- Camós, J.(1986). *L'Hospitalet, la història de tots nosaltres 1930-1936*. L'Hospitalet: Centre d'Estudis de L'Hospitalet.
- Casamayor, G. (coord.) (1998). *Cómo dar respuesta a los conflictos*. Barcelona: Graó.
- Casas, J. (1985). *La formació de la indústria a L'Hospitalet* . L'Hospitalet: Centre d'Estudis de L'Hospitalet.
- Castella, E. y Tassies, M. (1994). "La millora de les relacions humanes a partir d'una pràctica intercultural com a procés innovador. El cas d'en Richard", en Saturnino de la Torre i Lluís Busquets (coord). *Innovacions educatives a Catalunya*. Vic: Eumo.
- CC.OO. (1997). *Guía para el Seguimiento de la Contratación en la Empresa* Secretaría de Empleo. Madrid. Confederación Sindical de CC.OO.
- Cermeño, F. Et al. (1996). *La tutoría en la Enseñanza Secundaria*. Madrid: Ed. ICCE.
- Coll, C. (1990). "Els eixos de la Reforma en la seva dimensió qualitativa , en *Cuadernos de Pedagogía* núm.185.
- Coll, C. *Marc Curricular per a l'Ensenyament Obligatori*. 1989 Recerca Educativa-2 Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament
- Corominas, P., De Cea, F., Henar, Z., Núñez, L., Rodríguez, E. (1992). *VAQ. Instrument per a l'avaluació de centres docents*. Barcelona: Barcanova.
- Cuadernos de Pedagogía*. Núm 282. Julio/Agosto 1999. Monográfico: Transiciones Educativas.
- Cuadrado, M. (coord.) (2001). *Educación emocional. Programa para 14-16 años*. Barcelona: Praxis.
- Curz Martínez, J. (1997). *Evaluación de programas de educación para la carrera. Una investigación sobre el ¡TQD!*. Sevilla: Kronos
- D'Zurilla, T.J. (1993). *Terapia de resolución de conflictos*. Bilbao: Desclée de Brouwer.

- Darde, P. Coord. (1998). *Recerca sobre la coordinació entre centres de primària i secundària. Informe de progrés*. Barcelona: Rosa Sensat.
- Davis, A. , Margaret, A. (1992). *Escuelas eficaces y profesores eficientes*. Madrid: La Muralla.
- Davis, M. y Matthew M. y Eshelman, E. (1985). *Técnicas de autocontrol emocional*. Barcelona: Martínez Roca.
- De la Fuente Arias, J. (1999). *Educación para la construcción personal*. Bilbao: Desclée De Brouwer.
- Decret 96/1992, de 28 d'abril, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria 1992* Barcelona. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament
- Delgado José M. (1972). *Control físico de la mente* Madrid. Ed. Espasa Calpe.
- Delgado. (1993). *Organización escolar: una perspectiva ecológica*. Alcoy: Marfil
- Delors, J. (1996). *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*. Barcelona: Centre de la UNESCO de Catalunya.
- Departament d'Ensenyament (2001). *Escolarització d'alumnat fill de famílies immigrants*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. (1997). Barcelona. *Estudiar a Catalunya..*
- Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. (1999) Barcelona. *Quadern d'orientació professional*.
- Doménech, J. y Viñas, J. (1997). *La organización del espacio y del tiempo en el centro educativo*. Barcelona: Graó.
- Doménech, M. y Catellà, C. (2000). La acogida en la educación Secundaria Obligatoria, en *Aula*, núm. 90. marzo 2000
- E. Manuel Garcia Perez , Ángela Magaz Lago y García Campuzano, R. (1998). *EMANS : Escala magallanes de Ansiedad*. Alcalá de Henares: Grupo ALBOR – COHS.
- E. Manuel Garcia Perez y Ángela Magaz Lago (2000). *EMHAS Escalas Magallanes de Hábitos Asertivos en Casa y en el Aula*. Alcalá de Henares: Grupo ALBOR – COHS.
- E. Manuel Garcia Perez y Ángela Magaz Lago. (1998). *EPANS: Escala Magallanes de Problemas de Ansiedad*. Alcalá de Henares: Grupo ALBOR – COHS.
- E. Manuel Garcia Perez y Ángela Magaz Lago. (1998). *EVHACOSPI : Test de Evaluación de Habilidades Cognitivas de Solución de Problemas Interpersonales* Alcalá de Henares: Grupo ALBOR – COHS.
- E. Manuel Garcia Perez y Ángela Magaz Lago. (2000). *ADCAs Escala de Actitudes y Valores ante la Interacción Social*. Alcalá de Henares: Grupo ALBOR - COHS
- E. Manuel García Pérez. (1997). *! Soy Hiperactivo-a! ¿ Qué Puedo Hacer?*. Alcalá de Henares: Grupo ALBOR – COHS.
- Elxpuru Albizuri, Itziar. (1992). *Autoconcepto y Educación. Teoría, medida y práctica pedagógica*. Gobierno Vasco.
- Elliott, J. (1994). *La investigación – acción en educación*. Madrid: Morata

- Equipo del Centro "PEDRO ANITUA" (1990). *Diseño curricular del centro de educación compensatoria de Victoria-Gasteiz*. Victoria: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.
- Escoriza, J. (1998). *Conocimiento psicológico y conceptualización de las dificultades de aprendizaje*. Barcelona. Publicaciones de la Universidad de Barcelona.
- Essombra, M A. (coord.) (1999). *Construir la escuela intercultural*. Barcelona: Graó.
- Esteban Frades, S. y Bueno Losada, J. (1988). *Claves para transformar y evaluar los centros*. Madrid: Editorial Popular
- Fernandez Sierra, J. (1993) *Orientación profesional y curriculum de secundaria*. Archidona(Málaga) . Ed. ALJIBE
- Fernández Sierra, J.(1993). *Orientación Profesional y currículum de secundaria*. Archidona: Aljibe.
- Fernandez Torres, P. (1991). *La función tutorial*. Madrid. Ministerio de Educación y Ciencia
- Fernández Torres, P. (1991). *La función tutorial*. Madrid: Castalia
- Field, Linda. (1997). *Autoestima para la mujer*. Barcelona: Kairós.
- Fuéguel, Cora (2000). *Interacción en el aula. Estudio de caso*. Barcelona: Praxis.
- Gaarder, J. (1997). *El misteri del solitari*. Barcelona: Empúries
- Gaarder, J. (1999). *¿Qué hi ha algú?* Barcelona: Empúries.
- Gairin, J. , Vera, J. Lapeña, A. (1991). *El reglament de règim interior del centre educatiu*. Barcelona: Departament d'Ensenyament.
- Gallego Matas, S. (1999). *Cómo Planificar el desarrollo Profesional*. Barcelona: Alertes.
- Garanto, J. (1990) *El nen amb greus problemes de personalitat (psicosi i autisme) a l'escola* Barcelona, Generalitat de Catalunya
- Gardner Howard (1999). *Mentes Creativas*. Barcelona: Paidós.
- Gardner, Howard (1995). *Inteligencias múltiples*. Barcelona: Piados.
- Garreta, J. y Llevot, N. (1994). "Immigració extracomunitària i educació", en Saturnino de la Torre i Lluís Busquets (coord). *Innovacions educatives a Catalunya*. Vic: Eumo.
- Generalitat de Catalunya (1996). *Atenció a la diversitat a l'ESO: 50 idees per a l'acció*. Barcelona: Departament d'Ensenyament.
- Generalitat de Catalunya (1996). *L'avaluació a l'ESO*. Barcelona: Departament d'Ensenyament.
- Generalitat de Catalunya (1996). *La formació al segle XXI. Les competències clau*. Barcelona: Institut CATALA de Noves Professions.
- Generalitat de Catalunya (2000). *Informes d'ensenyament: Escolarització d'alumnat fill de famílies immigrants*. Barcelona: Departament d'Ensenyament
- Generalitat de Catalunya. (2000). *Identificació de les competències bàsiques en l'ensenyament obligatori*. Barcelona: Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu.
- Gil Martinez, R. (1997). *Manual para tutorías y departamentos de orientación*. Madrid. Escuela Española

- Gimeno Sacristán, J. (1996). *La transición a la educación Secundaria*. Madrid: Morata.
- Gimeno Sacristan, J.et al. (1994). *Comprender y transformar la enseñanza*. Madrid. MORATA
- Goetz, J.P. et al. (1998). *Etnografía y diseño cualitativo en investigación educativa*. Madrid. MORATA
- Goleman, D . (1997). *Inteligencia Emocional*. Barcelona: Kairós
- Goleman, D. (1997). *El punto Ciego* Barcelona .Ed. Plaza Janés.
- Gómez Dacal, G. (1992). *Centros educativos eficientes*. Barcelona: PPU
- Gómez, P. (1996). *Anorexia nerviosa. La prevención en familia*. Madrid: Pirámide.
- Gotzens, C. (1997). *La disciplina escolar*. Barcelona: Horsori
- GROP (1998) Barcelona . Orientación para la prevención y el desarrollo. En R. Bisquerra (Coord.). *Educación emocional* Barcelona : Praxis
- GROP (1998) *L'educació emocional*. Barcelona Document l'us intern
- GROP (1998). *Actividades de Educación Emocional*, en M. Álvarez y R. Bisquerra, (Coords). *Manual de orientación y tutoría*. (págs. 27-59) Barcelona: Praxis.
- Güell, M. y Muñoz, J. (1998). *Desconeix-te tu mateix*. Barcelona: Edicions 62.
- GUIX, núm. 238, Octubre 1997. :Monogràfic: *De la primària a la secundària*
- Hay, Louoise L. (1991). *El poder está dentro de ti*. Barcelona: Urano
- Hersh, R. et al. (1997). *El crecimiento Moral de Piaget a Kohlberg* Madrid.Ed. Narcea
- Hirigoyen, Marie-France (1999). *El acoso moral*. Barcelona: Piados.
- Hopson, B. y Scally, M. (1981). *Lifeskills teaching*. London: McGraw-Hill.
- Imbernon, F. (1987). *La formació permanent del professorat. Anàlisi dels formadors de formadors*. Barcelona: Barcanova
- Isus Barado, Sofia (1995).*Orientación Universitaria: De la Enseñanza Secundaria a la universidad*.Lleida: Ediciones Universitat de lleida.
- Jorba, J. y Casellas, E. (1996). *La regulació i l'autoregulació dels aprenentatges*. Barcelona: Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- Kirk, G. (1986).*El currículum básico*. Barcelona: Paidós
- Kurder G. F. (1996). *KURDER-C Registro de Preferencias Profesionales*. Madrid. Ediciones TEA.
- Lahoz Garcia. J.M. (1999). *La diversidad en la Educación Secundaria: alternativas educativas*.Madrid: Ediciones Internacionales Universitarias.
- Lahoz, J.M. (1999).*La diversidad en la Educación Secundaria: alternativas educativas*. Madrid: Ediciones Internacionales Universitarias
- Larios, S. (1999). *Les festes majors a L'Hospitalet*. L'Hospitalet: Centre d'Estudis de L'Hospitalet.
- Ley Organica 9/1995, de 20 de noviembre, de la participación, la evaluación y el gobierno de los centros docentes*.
- Lorenzo, M. (1994). *Organización escolar. La construcción de la escuela como ecosistema*. Madrid: Algete.
- Lowe, P. (1995). *Apoyo educativo y tutoria en secundaria*. Madrid. NARCEA

- M. Paz Sandín Esteban. "Criterios de validez en la investigación cualitativa: de la objetividad a la solidaridad" *Revista de Investigación Educativa* . Volumen 18, número 1, 2000 págs. 223 – 242.
- Madueño, Eugeni (2000). *Emili en la ciudad de la gente*. Barcelona: p.a.u.education.
- Martínez Pampliega, A. y Marroquín, M. (1997). *Programa "Deusto 14-16". Desarrollo de habilidades sociales*. Bilbao: Mensajero
- Massana, P. (1985). *L'Hospitalet a inicis del s. XVIII*. L'Hospitalet: Centre d'Estudis de L'Hospitalet.
- Maurice J. Elias, Steven E. Tobias y Brian S. Friedlander (1999). *Educar con inteligencia emocional*. Barcelona: Plaza Janés.
- McPherson, A, et Macfarlane, A. (1997). *! Jo també sóc una maniàtica!* Barcelona. Columna - Bromera.
- McPherson, A, et Macfarlane, A. (1998). *Diari d'un jove maniàtic* Barcelona. Columna - Bromera.
- Miguel Ángel Broc Cavero. "Autoconcepto, autoestima y rendimiento académico en alumnos de 4º de ESO. Implicaciones psicopedagógicas en la orientación y tutoría." *Revista de Investigación Educativa* . Volumen 18, número 1, 2000 págs. 119 – 146.
- Miguel Moreno Moreno, "Efectos de la diferencia de edad y sexo entre tutor y tutorando en una intervención cognitivo – conductual dirigida a mejorar la autoestima, basada en una estructura de tutoría recíproca." *Revista de Investigación Educativa* . Volumen 18, número 1, 2000 págs. 69-82.
- Mir, C. (coord.). (1998). *Cooperar en la escuela*. Barcelona: Graó.
- Molina, A. (1994). *Aulas Ocupacionales. Alternativa Escolar para Jóvenes Absentistas*. Maracena: Diputación Provincial de Granada.
- Molina, A. (1998). *La otra Escuela*. Maracena: Ayuntamiento de Maracena
- Montané, J. y Martínez, M. (1994). *La orientación escolar en la educación secundaria*. Barcelona: PPU
- Montane, Josep. (1993). *Orientación Ocupacional*. Barcelona .CEAC
- Musitu, G. (1997). *AFA. Autoconcepto Forma-A*. Madrid .Ediciones TEA.
- Muzás, M.D. et al. (1994). *Diversificación curricular en la educación secundaria obligatoria*. Instituto de estudios pedagogicos somosaguas. Madrid .NARCEA
- Navío, A. (2000). "Recopilación bibliográfica sobre competencias" *Educar*, 26 :89 –97.
- Núñez, trinidad y Loscertales, Felicidad (1997). *El grupo y du eficacia. Técnicas al servicio de la dirección y coordinación de grupos*. Barcelona: EUB
- O.C.D.E. (1991). *Escuelas y calidad de la enseñanza. Informe internacional*. Barcelona: Paidós
- OIT. (1991). *Clasificación internacional uniforme de ocupaciones: CIUO-88*. Ginebra .Oficina internacional del trabajo.
- Parramon, C. (2000). *Similituds i diferencies. La immigració dels anys 60*. L'Hospitalet: Centre d'Estudis de L'Hospitalet.
- Pascual, V. (1993). *Avaluació: innovació i anàlisi. Aspectes del procés d'avaluació a l'aula*. Actes de les Jornades sobre avaluació a l'aula. Barcelona: ICE UB.

- Pascual, V. (1995). *L'orientació i la informació acadèmica / professional com procés d'innovació en un centre de secundària*. ACOEP. Document no publicat.
- Pascual, V. (1996). *Transformació d'un centre de secundària. "IB Barcelona Congrés"*. Memòria del Màster en Direcció i Gestió de Centres Educatius. UB. Document no publicat.
- Pascual, V. (coord) (2001). *Educación emocional. Programa para 12-14 años*. Barcelona: Praxis.
- Pastor Mallol, E. (1994). *La tutoria en secundaria*. Barcelona. CEAC
- Paz Perez, M. (1991). *Cómo detectar las necesidades de Intervención Socioeducativa*. Madrid. Narcea.
- Pelletier, D. , Noiseur, G. I Pomerlau E. 1983 *L'exploration de soi et de l'environnement* . Collection Éducation au Choix de Carrière. Québec. Les Editions Septembre
- Pérez Cabani, Mª Luisa y altres.(2001). *Afectos, emociones y relaciones en la escuela*. Barcelona: Graó
- Perez i Escoda, N. (1994). *La Inserción laboral Integrada en el currículum de Formación Ocupacional*. Barcelona. Tesis Doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Perez i Escoda, N. (1999). *Análisis de necesidades: aplicaciones en la cualificación para el empleo*. Material facilitat per l'autora. Universitat de Barcelona.
- Potro, L. (1994). *Sé tu mejor amigo*. Barcelona: Kairós
- Projecte de UAC de l'IES Montserrat Roig de Tarrasa.
- Przesmycki, Halina (2000). *La pedagogía de contrato. El contrato didáctico en la educación*. Barcelona: Graó.
- Raich, R.M. (1997). *Anorexia y bulimia: trastornos alimentarios*. Madrid: Pirámide.
- Ramo, Z. y Casanova, Mª A. (1996). *Teoría y práctica de la evaluación en la Educación Secundaria*. Madrid: Escuela Española
- Ramo, Z. (1997). *La convivencia y la disciplina en los centros educativos*.Madrid. Escuela Española.
- Repeto, E. i Senra, M^a. P. "Incidencia de algunos factores Educativos,sociales y afectivos en el consumo de alcohol de los adolescentes" *Revista de Investigación Educativa* . Volumen 15, número 1, 1997 31-42
- Ribeiro, L. (1997). *Los pies en el suelo y la cabeza en las estrellas*. Barcelona: Urano.
- Rodella, L. y Via, R.M. (1994). "El taller d'horta: un recurs per al tractament de la diversitat", en Saturnino de la Torre i Lluís Busquets (coord). *Innovacions educatives a Catalunya*. Vic: Eumo.
- Rodríguez , Mª Luisa. (1995). *Educación para la carrera y diseño curricular*. Barcelona .Publicaciones de la Universidad de Barcelona.
- Rodríguez Espinar, S. (Corrdinador) (1993). *Teoría y Práctica de la educación educativa*. Barcelona .PPU
- Rodríguez, Mª Luisa (1999). *Enseñar a explorar el mundo del trabajo. Diagnóstico de las destrezas exploratorias y propuestas de intervención*. Archidona: Ediciones ALJIBE.

- Rogers, Carl R. (1992). *El proceso de convertirse en persona*. Barcelona: Paidós.
- Romero Rodríguez, S. (2000). *De gira hacia el trabajo*. Archidona: Ediciones ALJIBE
- Rul, J. (1990). *El projecte de gestió del centre educatiu*. Barcelona: Departament d'Ensenyament.
- Santacana, C. (1994). *Victoriosos i derrotats: el franquisme*. L'Hospitalet: Centre d'Estudis de L'Hospitalet.
- Santamaría, G. y Rojo, I. (1991). *Lo que hay que saber sobre la LOGSE*. Madrid: La muralla.
- Santos Guerra, M.A.: *Dirección escolar y democracia organizativa*. Las imágenes en el espejo. En Actas del VI Congreso Interuniversitario. Pág. 243-253. Granada Dic. 2000.
- Sanz Oro, R. (1996) . *Tutoría y Orientación*. Barcelona. Ed. Cedecs
- Sarramona, J. (2000). "Competencias básicas de la escolaridad obligatoria", *Revista de Educación*, 322: 255-288
- Schön, D. (1992). *La formación de profesionales reflexivos. Hacia un nuevo diseño de la enseñanza y el aprendizaje en las profesiones*. Barcelona: Paidós.
- Serramona, J. (2000). Competencias básicas al término de la escolaridad obligatoria. *Revista de educación*.322. pp. 255-288
- Sierra Illán, I., Jiménez Serrato, R. y Miguel Pérez, M.J. (1994). "El tractament de la diversitat a l'IFP Pedraforca", en Saturnino de la Torre i Lluís Busquets (coord). *Innovacions educatives a Catalunya*. Vic: Eumo.
- Sierra Illán, I., y Miguel Pérez, M.J. (1998). *Experiencia de adaptación curricular grupal y proyecto de transición al segundo ciclo de la ESO*. 1er Congreso Internacional "Educación y diversidad ante el tercer milenio. Murcia.
- Smith, M. J. (1977). *Cuando digo NO me siento culpable*. Barcelona: Grijalbo
- Stassen, K, et Thompson, R. (1998). *Psicología del desarrollo: Infancia y adolescencia*. Madrid: panamericana.
- Sureda García, I. (2001). *Cómo mejorar el autoconcepto*. Madrid: CCS
- Toro, J. y Vilardell, E. (1989). *Anorexia nerviosa*. Barcelona: Martínez Roca.
- Trimidad Donoso, Pilar Figuera y Mercedes Torrado. "Análisis y validación de una escala para medir la conducta exploratoria" *Revista de Investigación Educativa* . Volumen 18, número 1, 2000 págs. 201 - 220
- Universitat Politècnica de Catalunya. (1997). Barcelona. *Els estudis a la UPC. Curs 97-98. Guia per a tutors i orientadors*.
- Vallés Arándiga, A. (2000). *Formación y orientación laboral*. Madrid: EOS.
- Vallés Arándiga, A. y Vallés Torstosa, C. (1999). *Programa para el desarrollo de la inteligencia emocional I*. Madrid: EOS.
- Vallés Arándiga, A. y Vallés Torstosa, C. (1999). *Programa para el desarrollo de la inteligencia emocional II*. Madrid: EOS.
- Vallés, A. (1998). *Autoconcepto y autoestima*. Madrid: Escuela Española.
- Vernon, A.(1989). *Thinking, feeling, behaving*. Champaign, Ill: Reserarch Press.
- Vopel, K.W. (1998). *Juegos de interacción para adolescentes y jóvenes*. Vol. 4. Madrid: editorial CCS
- Wang, M. (1995). *Atención a la diversidad del alumnado*. Madrid. NARCEA

Wang, M. (1995). *Atención a la diversidad del alumnado*. Madrid: Narcea.
Zabala, M. (1995). *Diseño y desarrollo curricular*. Madrid .NARCEA
Zurbano, J. L.(1997). *Diseño de las áreas de enseñanza en educación secundaria obligatoria*. Madrid. Escuela Española.